

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת תרומה

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושי של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת תרומה

מפתח העניינים

מושכנס אדר מרבין בשמחה - בעסק התורה / בית המקדש הוא הלב של כלל ישראל /
העונה היא קנין גדול בתורה / קול התורה צריך להשמע בכל בית בישראל / כל ישראל
יש להם חלק בתורה / כתר תורה מוכן לכל איש ישראל / כשאדם עוסק בתורה הוא
לומד יחד עם הקב"ה / שלשת המשלים של רבותינו על החכם והטיפש / לימוד התורה,
ידיעת התורה, וכח התורה לשבר את היצר הרע

מפתח חידושי תורה

- א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר ט
ב. בענין אדני פרוכת המסך כא

מפתח שנות חיים

- עו. זיכוי הרבים כב
עז. זכרון יום המיתה כה
עח. זלילה ואכילה גסה כה
עט. זקנים לג
פ. זריזות לד
פא. חברה קדישא כה
פא. חומרות חסידות וסייגים לה

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין למושחה לגדולה בקרבן פסח מא
ב. בענין נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים מד

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

יפה בת עליה

אליהו מאיר בן סימוי

מסעודה בת חסיבה

פיבי בת חסיבה

יוסף בן אסתר

שמעון בן עליה

מורגלית בת סימוי

סימוי בת חנה

מסעוד בן אסתר

יעקב בן עליה

שולמית בת כחילה רחל

יצחק שלום בן צ'לחה חנה

תנצב"ה

משנכנס אדר מרבין בשמחה - בעסק התורה

בעזרת ה' יתברך, נראה להתבונן ולעיין בענייני הזמן ובענייני הפרשה, פרשת תרומה.

אמרו רבותינו בסוף מסכת תענית (כט.), משנכנס אדר מרבין בשמחה.

דברי רבותינו אלו טעונים ביאור. הלא יחד עם מאמר זה הוסיפו ואמרו שם רבותינו, 'משנכנס אב ממעטין בשמחה', ודין זה של 'משנכנס אב ממעטין בשמחה' מתבטא בכמה וכמה הלכות, כמו שנפסק בשלחן ערוך (או"ח סימן תקנ"א). אך דין זה של 'משנכנס אדר מרבין בשמחה' לא התפרש והתבאר לנו מה המבוקש מאתנו, ומה עלינו לעשות מחמת דין זה.

אך קבלנו מרבותינו שהמכוון בשמחה זו, הוא מה שאמר הפסוק (תהלים יט, ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. וזהו המבוקש מאתנו בימים אלו, להוסיף בעסק התורה המשמחת את הלב במיוחד בימים אלו של חודש אדר. והטעם בזה, כי הלא כל חודש אדר בריא מזליה וקיבל וסיגל לעצמו את הכח להעשות בו תשועה לישראל, וכמו שנאמר (אסתר ט, כב) 'החודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה', וכל הכח של חודש אדר נובע ממה שאמרו בגמרא (שבת פח.). 'הדר קבלוה בימי אחשורוש'. בימי מרדכי היתה קבלת התורה שבעל פה על ידי ישראל, וזה מה שפעל והביא לנצחון על עמלק.

מדוע? - מפני שעמלק יונק וניזון מביטולה של התורה בידי ישראל. לכן באותו הרגע שבני ישראל חנו ברפידים, מיד - 'ויבוא עמלק'. וכך ביאר הגר"א את הפסוק (בראשית ד, ז) 'לפתח חטאת רובץ', כי כל זמן שאדם יושב ועוסק בתורה אין ליצר עסק אתו, כי בשעה שאדם יושב ולומד תורה הרי הוא מחובר לחי החיים הקב"ה, ולכן אין ליצר שליטה בו, וכמו שמצאנו (שבת ל:;) שבזמן שהיה דוד המלך ע"ה יושב ועוסק בתורה היה ניצול מן המלאך ולא יכול היה לפגוע בו. אבל אין פירוש הדברים שהיצר הולך לו למקומות אחרים, אלא 'לפתח חטאת רובץ', הוא רובץ סמוך ליד האדם וממתין, וברגע שהוא רואה שהאדם מתבטל מן התורה, הוא מנצל את הפתח הזה ומתנפל עליו.

ובהיות וכל הצלחתו של המן העמלקי היה מכח מה שישראל התרפו מן התורה, התיקון לזה היה 'הדר קבלוה מאהבה', ובכח התורה התגברו ונצחו את המן עמלק למרות שכבר היתה חרב חדה מונחת על צווארם, וכמו שאמר והודה המן בעצמו (מגילה ט"ז א). וזה מה שנדרש מאתנו בזמן הזה ובימים האלו של חודש אדר הן בכלל והן בפרט, להתחזק ולהוסיף יותר ויותר בעסק התורה, ובפרט בתקופה הנוראה הזו.

בית המקדש הוא הלב של כלל ישראל

אנחנו רואים את החשיבות של עסק התורה גם בפרשה. הפרשה פותחת ואומרת: וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו

תקחו את תרומתי, והכתוב מפרט את הדברים שצריכים להביא - זהב כסף נחושת תכלת וארגמן ועוד, וכל זה בשביל מה מביאים? - בנין המשכן. 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו' (שמות כה, ח).

אחרי שקרה מה שקרה עם עשיית העגל, ראה בורא עולם שהתיקון לזה יהיה בעשיית המשכן. כנגד מה שאמרו ישראל (שמות לב, ח) 'אלה אלהיך ישראל', יהיה עכשיו 'ושכנתי בתוכם', וכפי שאומר התרגום 'ואשרי שכנתי בניהון'. 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', כי כל אחד ואחד מישראל שרצה יכל להשתתף בעשיית המשכן ובעשיית התיקון הזה, מלבד הערב רב שעליהם אמרו רבותינו בזהר הקדוש שלא היו שותפים בכל זה.

המשכן לישראל, הוא כמו הלב באיברים. במערכת הגוף של האדם, יש איברים איברים, כמו האזנים והעינים, הידים והרגלים, ושאר כל האיברים כולם. כולם חשובים, אבל יש איברים כאלו שגם אם יעדרו ויחסרו מן האדם רח"ל, למרות שאין ספק שיהיה לו קשה מאד, אבל עדיין יהיו לו חיים. למשל, אדם שאין לו יד או רגל, התפקוד שלו נפגע באופן משמעותי מאד, אבל עדיין הוא יכול לחיות לאורך ימים ושנים. לעומת זה יש איברים שהם בבחינת 'אבר שהנשמה תלויה בו' ופגיעה בהם משמעותה אי יכולת לחיות, והאיבר היותר חשוב הוא הלב, שאם הוא נפגע אפילו לזמן מועט האדם נמצא בסכנה עצומה.

המשכן והמקדש הוא הלב של כלל ישראל. בתפילת ראש חודש אנו אומרים 'נוטל כבוד מבית חיינו', כי כמו שמן הלב תוצאות חיים לאדם, כך גם המשכן והמקדש ממנו תוצאות חיים לישראל. ובספר הכוזרי (מאמר ב' אות ל') מובא שמלך כוזר אמר לחבר שמאז שנחרב בית המקדש כלל ישראל בגדר של מות, והשיב לו הכוזרי, לא זו בלבד שכמתים נחשבנו, אלא עוד זאת שיש מת שהוא שלם באיבריו, אבל יש מת שכל איבריו מפורקים ומרוסקים, וזהו המצב של כלל ישראל בלא בית מקדש בתוכם. כשיש לנו את המקדש בתוכנו השכינה שרויה בינינו ואז יש חיות לכלל ישראל, אבל כשחרב המקדש - כלל ישראל כמתים נחשבו.

לכן כשנחרב בית המקדש פסקה הנבואה מישראל, וכמו שכתב רבי נסים גאון בהקדמה לספרו (וכנראה מקור דבריו מרבי סעדיה גאון), שאלף שנים היתה הנבואה בקרב ישראל, מאז שנבנה המשכן ועד קרוב לחורבן בית שני, בג' אלפים תמ"ח. ואין לך צרה גדולה מהפסקת הנבואה, כמו שכותב האור החיים הקדוש (בראשית ו' ג). אולם כשהיה המשכן בקרב ישראל, אמרו רבותינו בשיר השירים רבה (פ"ד ס"ג), שכפלים מיוצאי מצרים היו נביאים ונביאות בקרב ישראל, אלא שנבואה שנצרכה לשעתה ולדורות נכתבה, ושאר הנבואות לא נכתבו לדורות בגלל שנאמרו לשעתם. ומדוע היו כל אלו הנביאים? - בגלל שהיה את הלב הפועם של כלל ישראל, בית המקדש היה בנוי על תלו ושרתה השכינה בקרב ישראל.

והנפקא מינה בזה לדידן, הוא מה שמוטל עלינו להתאמץ לבנות מחדש את המשכן והמקדש. כשכלל ישראל נמצאים באחדות ובשלום, בלי מריבות וקטטות, יש לנו לצפות לבנין בית המקדש. אולם כשיש בקרב ישראל ריב ומדון לשון הרע ורכילות, הרי נמצאו דברינו סותרים את דברינו, כמו שכתב החפץ חיים. מצד אחד עומד יהודי ומבקש וצועק שהוא רוצה את בית המקדש, אבל מצד שני הוא מדבר לשון הרע, והרי המקדש חרב על לשון הרע (גיטין נ"ו א' ורש"י שם ובהקדמות ספר שמירת הלשון) והם כתרתי דסתר, ואיך יתכן הדבר!?! - על אדם להיות אמיתי עם עצמו ולבדוק איזה דברים יש בו שיכולים להיות סיבות לעיכוב בנין בית המקדש והשראת השכינה.

הענוה היא קנין גדול בתורה

זה ענין הפרשה שלנו, שעוסקת בעניני בניית המשכן וכלי המשכן, להיות מקום לשכינה בקרב ישראל. והכלי הראשון עליו מדברת התורה הוא הארון, 'ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו אמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו'. בארון היו מונחים הלוחות ושברי הלוחות, וכמו שאומר הפסוק 'בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו, ונתת אל הארון את העדות אשר אתן אליך', ופירש רש"י: 'את העדות - את התורה, שהיא לעדות ביני וביניכם שציויתי אתכם מצוות הכתובות בה'. ויש מפרשים ש'עדות' הוא מלשון עדי, כי התורה היא נוי ותכשיט שאין כמוהו.

וידועים דברי רבותינו הראשונים שבארון היה חידוש מיוחד שלא היה כמותו בכל הכלים, מפני שכל כלי המשכן מדותיהם היו שלימות, אבל בארון המידות היו שבורות, 'אמתים וחצי ארכו', 'אמה וחצי רחבו', 'אמה וחצי קומתו'. מדוע כל מדות הארון בחצאין ובשברים!?

וכתב בעל הטורים: 'כל מידותיו [של ארון הברית] היו שבורות בחצאי אמות ללמד שכל מי שלומד תורה צריך לשבר ולהשפיל עצמו'. מדת הענוה היא מהקנינים היותר גדולים של התורה, ולכן נמשלה התורה למים לומר לך מה מים הולכים ממקום גבוה אל מקום נמוך, כך התורה הולכת אל מקום נמוך ונמצאת במי שמשפיל את עצמו (תענית ז).

קול התורה צריך להשמע בכל בית בישראל

ולכאורה יש כאן קושיא. אם נלך לאדם שבונה לעצמו בית ונשאל אותו את השאלה הבאה: 'תגיד, הלא אתה עכשיו בונה לך בית חדש, מה הכלי הראשון שתכניס לתוך הבית!?!' - רובא דרובא דאינשי היו אומרים 'שולחן. וכי איך אכנס לבית בלי לאכול ובלי לשתות!?!' זו סברת בני אדם, אבל התורה אומרת לא כך. כאשר בונים את המשכן, הכלי

הראשון שעליו מדבריו ואותו מביאים זה הארון, בו נמצאת התורה. מדוע? - כי התורה היא ראש וראשון לכל דבר.

כאן למדנו שכשבונים בית, הדבר הראשון שצריך להיות בבית הוא התורה. ראשית כל, מפני שיש לנו הבטחה שבית שנשמעים בו דברי תורה, התורה שומרת עליו. ולהיפך, בית שאין בו דברי תורה, הרי הוא בסכנה גדולה כמו שאומרת הגמרא (סנהדרין צב). ועוד כמה וכמה סיבות יש בחשיבות הדבר, שישמע בבית קול התורה.

וזה מוטל על כל אחד ואחד לדאוג שקורות הבית שלו יספגו גם הם תורה. החפץ חיים היה אומר, יש אחד שהולך לשיעורי תורה בבית כנסת, והוא סבור שבבית הוא יכול לעשות מה שהוא רוצה, והוא אומר לעצמו 'הרי אני לא בטלן, עוד מעט אני יוצא לשיעור, ואף אהיה שם מעשרה ראשונים ואשאר אחרי זה ואהיה מעשרה אחרונים שיוצאים, אז בזמן הזה שיש עד השיעור כשאני נמצא כאן בבית, הזמן הזה הוא לעצמי ואעשה בו כרצוני'. ולא היא. אדם צריך ללמוד גם בבית ולהכניס את הארון, את העדות, אל תוך כותלי הבית. והחפץ חיים כתב חיבור שלם שנקרא 'תורת הבית' שכל ענינו להרעיש על הענין הזה שגם כשנמצא אדם בתוך ביתו, בכל זמן פנוי עליו להשתדל ולהתאמץ בעסק התורה.

כל ישראל יש להם חלק בתורה

וכמו שהתחילה הפרשה ואמרה 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', כל אחד מישראל יש לו חלק ונחלה בארון. רבותינו הקדמונים הביאו את הרמז הנפלא, כי ישראל בראשי תיבות יש ששים רבוא אותיות לתורה (הובא בפני יהושע קידושין ל' א' ועוד ועוד). כלומר, כמו שיש ששים רבוא נשמות לכלל האומה הישראלית, כך גם יש ששים רבוא אותיות בתורה, לרמז ולהודיע שלכל אחד מכלל ישראל יש שייכות לתורה, ולכל אחד מאתנו יש בה חלק ונחלה. ולכן רבותינו מסדרי התפילה סדרו לנו בנוסח התפילה שנאמר 'ותן חלקנו בתורתך', והכוונה בזה היא כי לכל אחד ואחד יש חלק ונחלה מיוחד לו בתורה.

ולכן צריכים אנו להוציא מלבם של רבים הטועים שאומרים, 'נכון שתלמוד תורה היא מצוה גדולה ויקרה אשר אין עוד כמוה, אבל זה לא שייך אלי. בשלמא אם הייתי תלמיד חכם או איזה רב נכבד, אני מבין שעלי ללמוד. אבל אני איש פשוט, ואין לי שייכות לדבר הזה'. זו שגיאה גדולה, כי לכל אחד ואחד מישראל יש חלק ונחלה בתורה, ואין אחד בקרב ישראל שמופקע מהתורה. אסור לאדם לתת ליצר להטעות אותו לחשוב שאין לו קשר ושייכות עם התורה.

ויתירה מזו, שמעתי מכמה אנשים שהטעה אותם היצר לחשוב כך, 'מעיקר הדין אני פטור לגמרי מתלמוד תורה, אלא שלכבוד ה' יתברך אני מגיע לפעמים לשיעור תורה,

ממדת חסידות!... ובפרט אם בשיעור תורה ההוא יש איזה סעודה, הם באים לשם... אולם הרמז הזה של 'יש ששים רבוא אותיות לתורה' מלמד שלכל אחד מ'ישראל יש חלק ונחלה בתורה, ולכל אחד יש חובה לעסוק בתורה. אין מציאות כזו שיהיה יהודי שפטור מתלמוד תורה, ואדרבה, בורא עולם פעל את כל האופנים ואת כל הדרכים כדי שלכל אחד מבני ישראל יהיה את הקנין ואת הזיקה והחיבור לתורה.

וכך כתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"א ה"א) כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה. וכך פסק מרן ז"ל בשלחן ערוך (יו"ד סימן רמ"ו ס"א). ועוד כתב הרמב"ם (שם פ"ג ה"א) ש'כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול'. אין אחד מ'ישראל שפטור מתלמוד תורה, ואין אחד מ'ישראל שמופקע מתורה ולא יכול לעסוק בה ולעשות נחת רוח לה' יתברך. אלא מאי? - 'כל הרוצה ליטול יבוא ויטול'. אל תחכה שהתורה תבוא אחריד, אלא אתה תפקידך הוא לבוא, ואם תטרח ותתייגע ותתאמץ בעבודה - תקנה אותה.

כתר תורה מוכן לכל איש ישראל

ויש לבאר את לשון הרמב"ם שכתב ש'כתר תורה מוכן', מה הכוונה שהוא מוכן?! - הכינו אותנו מראש לקנין התורה, וכמו שנבאר.

יש מאמר מפורסם מהגמרא במסכת נדה (ל:). הגמרא אומרת שכשהתינוק נמצא במעי אמו ומקופל שם כפנקס* במשך תשעה חודשי העיבור, נר דולק על ראשו ובו צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, ומלאך יושב ומלמדו את כל התורה כולה'. ככל הנראה התינוק במעי אמו הוא המתמיד היותר גדול שיימצא, כיון שלא מסתבר שיש מלאך בטלן שבאמצע הלימוד יאמר לתינוק 'תשמע, אני כבר התעייפתי, ואני צריך לצאת לשתות כוס קפה או לעשן סיגריה וכבר אחזור'...

במשך תשעה חודשים יושב התינוק ולומד את כל התורה כולה, אבל בשעה שגח ויוצא התינוק ממעי אמו, בעת שנפרד המלאך מהתלמיד הותיק שלו שישב ולמד אתו

א. מדוע אמרו שמקופל כפנקס דייקא? - לרמז שכל מה שיעשה הולד הזה בימי חייו ירשם ויזכר, וכמו שאמר הכתוב (בראשית ה, א) 'זה ספר תולדות אדם'. כי הפעולות והמעשים של האדם יוצרות את הספר וכתבות אותו על האדם עצמו, כי כשנאמר 'וכל מעשיך בספר נכתבים', הכוונה היא שעל האדם עצמו רשומים כל מפעלותיו ומעשיו, אם במצחו של האדם או בידו של האדם, כמו שכתב הבן איש חי (עין בן יהודע שבת פ' ב', ותענית י"א א', וכתובות קי"א א' ועוד).

הוא שאמרו רבותינו (פסחים ג.) 'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו', כי בידו של האדם רמוז ונרשם כל התלמוד, אם אכן זכה לכך.

בחברותא בהתמדה רצופה תשעה חודשים, הוא נותן לו מתנת פרידה. מהי? - בא המלאך וסוטר לו על פיו, ואז שוכח התינוק את כל תלמודיו.

ויש לשאול, אם בסופו של דבר המלאך עתיד לסטור על פיו ולגרום לו לשכוח את הכל, מה הטעם ללמד את התינוק את כל התורה?! הלא זו לכאורה ברכה לבטלה! וכי יש תועלת לתינוק בלימוד כל התורה, אם בסוף הוא ישכח את הכל!?

אך באמת, הסביר רבינו הגר"א ז"ל (בביאורו לספר משלי ט"ז כ"ו הובא בספר אורות הגר"א דף מ"א), ובאריכות בספר מעלות התורה (דף ק"י), יש תועלת גדולה בלימוד הזה. נכון שהתינוק עתיד לשכוח את כל מה שלמד מפי המלאך, אבל עדיין הדברים חקוקים בנשמתו של התינוק, וברגע שהוא יגדל ויתחיל ללמוד - אותו הרושם שיש בנפשו מהלימוד ההוא עם המלאך חוזר וניעור. הלימוד הזה עם המלאך היה בבחינת הכנה ללימוד האדם בכוחות עצמו לאחר מכן, ולמרות שזה נראה לעיני האדם שהוא שכח את הכל וזו פעם ראשונה שהוא לומד את התורה, לא היא. בתוככי נשמתו ונפשו של האדם נשאר רושם הלימוד ההוא, ורב ערכו ותועלתו בעת שאדם לומד שוב.

סיפר לי תלמיד חכם מופלג מעשה מופלא שהיה בתלמיד ישיבה אחד בארצות הברית, שהיה גר צדק. אותו אחד קודם שהתגייר היה ידוע שהוא בעל כשרון גאוני ופיקח עצום. הוא שלט בתשע או עשר שפות, וגם במתמטיקה היה ידוע כמוכשר מאוד, עד שיכול היה להתמודד גם עם המחשב ולנצח אותו... יום אחד, אחרי שכבר שלט בכמה וכמה שפות, חשקה נפשו של אותו הגוי ללמוד את שפת התלמוד - ארמית. הלך וחקר היכן הוא יכול ללמוד את השפה הזו, ואמרו לו שהשפה הזו עברה ובטלה מן העולם ואין מי שדובר אותה, אבל אם בכל אופן הוא רוצה ללמוד את השפה הזו הוא יכול ללכת לשיעור דף היומי אצל היהודים, שם לומדים גמרא הכתובה בלשון ארמית, ושם יוכל ללמוד את הארמית.

אותו אחד 'סביר וקביל', הלך והצטרף לאיזה שיעור של דף היומי באזור מגוריו, כדי ללמוד את הארמית. בין כך ובין כך על הדרך למד עוד שפה, כי השיעור היה בשפת היידיש, כך שלמד גם יידיש... אותו גוי יושב ושומע את השיעור יום אחרי יום, ולאט לאט התחילה חכמת היהדות למשוך את לבו. הלך וקנה כמה ספרים על העם היהודי ועל היהדות, וכמו שהזכרנו הוא היה בר דעת גדול, וכך שלאחר שעיין ולמד הרבה ספרי יהדות, ולאחר שנשמתו נמשכה אחרי התורה, גמלה בלבו ההחלטה להתגייר ולהצטרף לבית ישראל.

ב. וכתב הגר"א בביאורו לספר משלי (ו' ל"ג) שכל אחד מאתנו עתיד להפגש עם המלאך הזה שלימוד אותנו את התורה. מתי? - כאשר הנשמה תחזור ליוצרה יבוא המלאך שלימד את האדם את התורה וישאל אותו, 'הרי למדנו ביחד את כל התורה כולה, אמור לי, מכל מה שלימדתי אותך בתשעת החודשים ההם, על מה חזרת ולמדת וקנית!?' ועל אדם להכין את עצמו שתהיה לו תשובה על זה.

הלך הגוי אל בית דין וביקש להתגייר. כמובן שבתחילה דחו אותו, כמו שמובא בהלכה, אולם אחרי שהוא הפציר והדיינים חקרו ודרשו והתברר להם שבאמת נפשו חשקה להצטרף לכרם בית ה' כדי להיות עבד נאמן לבורא בלי שום חשבון ואינטרס אישי כמו כבוד או אישות, קבלו וגיירו אותו.

אחרי שהתגייר - הלך לשיבה. כולם היו בטוחים שלאור כי שרונותיו הברוכים ודאי שתהיה לו הצלחה מופלאה בתורה ובתוך זמן קצר יהיה תלמיד חכם, אך למרבה הפלא, לימוד הגמרא היה קשה לו כקריעת ים סוף. כמה שפירשו לו את דברי הגמרא, לא היה מצליח להבינם לאשורם, ואם אחרי טרחה רבה היה מצליח להבין איזה דבר, למחרת היה נשכח ממנו הכל ולא היה זוכר דבר. הדבר הזה היה פליאה עצומה לכל מי שהכיר אותו, כי מילא אם היה מדובר באחד רגיל מן השורה, יכול להיות שקשה לו להבין ולזכור. אבל כאן מדובר על אחד שכל דבר היה קולט במהירות הבזק, וזכרונו חזק ובריא עד שהיה שולט בעשר שפות בעל פה ישר והפוך, ואיך זה שדווקא בלימוד הגמרא הכל קשה לו כברזל?!

כולם התפלאו והשתוממו על הדבר הזה, עד שאחד הראה לבני השיבה את דברי הגר"א זצ"ל הללו. נכון שהתלמיד הזה הוא ברוך כשרונות בצורה יוצאת מן הכלל, אבל מה לימד אותו המלאך בזמן שהיה בבטן אמו? - אולי שפה הודית... את התורה המלאך לא לימד אותו, ומכיון שהיה חסר לו את ההכנה הראשונה של לימוד התורה, לא הצליח לאחר מכן לקנות אותה.

ואפשר שאלו הם דברי הרמב"ם שכתב ש'כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל', כי הקב"ה הכין לכל אחד מאתנו את התורה בעת שהמלאך ישב אתנו ולימד אותנו את כל התורה כולה. אז נעשתה ההכנה הראשונה שלנו, ועכשיו המבוקש מאתנו הוא לבוא ולקבל את חלקנו בתורה, לעסוק בה ולהתעלות על ידה, כי אין אחד בישראל שאין לו שייכות בתורה.

כשאדם עוסק בתורה הוא לומד יחד עם הקב"ה

רבתינו ספרו במדרש (ויקרא רבה יט, ב), על חכם ושאינו חכם שנכנסו לבית המדרש. עמדו שניהם לפני ארון הספרים, ופונה זה שאינו חכם אל החכם, 'אמור לי, וכי שייך

ג. ואמנם סופו של אותו תלמיד שלמרות כל הקושי הגדול הזה הוא לא נשבר והתייאש אלא המית את עצמו על התורה ויגע וטרח בתורה שוב ושוב, עד שזכה לכתרה של תורה.

אחרי שנים רבות יצא שנפגשתי באותו אחד ואמרו לי 'זה התלמיד שספרו עליו את המעשה הזה'. שאלתי אותו מה הוא עושה כיום, ואמר לי שהוא מוסר שיעור לתלמידים. הוא עלה ונתעלה עד שזכה לא רק ללמוד לעצמו אלא גם להעמיד תלמידים. מדוע? - כי כשיש לאדם רצון והוא מתאמן ומתיגע, יהיה מי שיהיה, אין ספק שיקנה תורה ויתעבד אילנא רברבא.

ללמוד את כל התורה!? הלא התורה היא ענקית! יש את כל התנ"ך, ואחר כך יש את כל הששה סדרי משנה, ואחר כך יש את התוספתא, ולאחר מכן יש את הים הגדול - התלמוד בבלי הכולל כאלפים ושבע מאות דפים, גמרא רש"י ותוספות, ולאחר מכן יש את התלמוד הירושלמי, מדרשים מכילתא ספרא וספרי, תרגומים וזהר הקדוש. ואחריהם באים הרמב"ם ארבעה טורים ושלחן ערוך עם כל נושאי כליהם, תראה איך התורה גדולה! וכי אפשר ללמוד את הכל!? אפילו אם אחיה חיי מתושלח לא אוכל ללמוד את הכל'. מתייאש הטיפש והולך מבית המדרש. אבל החכם לא מקבל את דבריו ולא יוצא גם כן, אלא נשאר לעסוק בתורה.

שמעתי מגדול אחד שהעיר הערה נכונה. למה רבותינו קוראים לו 'שאינו חכם' - טיפש!? הלא לכאורה הוא מדבר דברים נכונים בטוב טעם ודעת שאי אפשר ללמוד את הכל, שהרי באמת התורה היא אכן רחבה מני ים, וכל פסוק ופסוק יש בו תלי תלים של דרשות, ובכל מצוה בתורה יש אלפים ורבבות של פרטים ופרטי פרטים, ואם כן למה הוא נקרא טיפש!? הרי הוא מדבר לענין!

אבל הטפשות כאן, שהוא חושב שהוא לומד, ולכן הוא מהסס וחושש 'איך אני אספיק ללמוד את הכל'. זו השטות והטפשות שלו. אם אדם היה מבין שבשעה שהוא לומד הוא אינו לומד לבד אלא הוא לומד יחד עם נותן התורה, וכמו שכתב המהר"ל שגדר לימוד התורה הוא שהאדם לומד ביחד עם בורא עולם, אם כן יש לו עזר אלוהי, ואז לא יוקשה בעיניו בכלל איך יוכל להספיק ולקנות את התורה.

אמרו רבותינו (מדרש שמואל פ"ב ס"ג) על דוד המלך שלמד אצל שמואל הנביא בלילה אחד מה שתלמיד ותיק צריך מאה שנה. ולכאורה איך זה יתכן? - ללמדך שכישי עזר אלוהי אין תמיהות ואין קושיות, כי הקב"ה יכול לסייע את האדם שיוכל להספיק ולקלוט ולזכור בתורה, בלי גבול. וזה הביאור במה שאנו רואים לפעמים אנשים שלא הסתופפו בצעירותם תחת עול ה', אבל מאחר קבלו על עצמם את עול התורה באמת ובתמים, צמחו להיות אילני ברברי בזמן מועט יחסית. אם אדם פונה אל הקב"ה ומבקש ממנו שיהיה אתו בעת לימוד התורה, אז הוא זוכה לסייעתא דשמיא בתלמודו.

המשנה במסכת אבות (ג, ה) אומרת: כל השוכח דבר אחד ממשנתו כאילו מתחייב בנפשו. בספר שפת אמת (פרשת ואתחנן) מביא בשם קדוש ה' הבעש"ט, שמה שאומרת

ד. הגאון רבי זלמן זצ"ל כותב (שלחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פ"ב סעיף ה') שיש אנשים שזמים שכשרואים את המשנה הזו מתייראים מפניה מאד מאד ואומרים, 'הרי זו סכנה עצומה, שכן אם אשכח דבר אחד אתחייב בנפשי, והרי את הכל אני שוכח חוץ ממה שחייבים לי... - יש לי פתרון. לא אלמד בכלל ואז לא יהיה לי מה לשכוח'... כותב רבי זלמן, אלו הם דברי שטות, מפני שהתנא אומר

המשנה השוכח 'דבר אחד' ממשנתו, הכוונה בזה היא לאותו אחד, יחידו של עולם, הקב"ה. אחד כזה שלומד תורה ושוכח מהקב"ה, הוא חושב שיש לו כשרונות והוא פיקח והוא לומד תורה והוא יקנה את התורה, הרי זה מתחייב בנפשו. צריכים ללמוד תורה יחד עם יחידו של עולם, ואז באמת תהיה לאדם סיעתא דשמיא והוא יוכל לקנות את התורה.

ומוסיף השפת אמת דבר נפלא, שבזה יש לבאר מה שאמרו רבותינו 'אינו דומה מי ששונה פרקו מאה פעמים למי ששונה פרקו מאה פעמים', כלומר, אינו דומה מי שלומד את התורה מאה פעמים אבל לומד לבדו עם עצמו, לאותו אחד שלומד את התורה עם 'אחד', עם יחידו של עולם. כשאדם לומד עם הקב"ה יחד, אז כל קנין התורה הוא באופן אחר לגמרי.

שלושת המשלים של רבותינו על החכם וחיטפוש

על כל פנים, המדרש מספר שהחיטפוש מתיימש ועוזב את בית המדרש, אך החכם נשאר ומצליח. ובמדרש שם הביאו רבותינו שלשה משלים על הדבר הזה. המשל הראשון הוא, משל למה הדבר דומה לאדם שישכר שני פועלים, אחד חכם ואחד שאינו חכם, ואמר להם, 'תראו, יש לי כאן חבית גדולה, ואני מבקש מכם שתמלאו אותה במים. בלילה אתן לכם את שכרם עשרה דינרי זהב'. באו שני הפועלים וראו להפתעתם שהחבית הזו אין לה תחתית, וכל מה שתשפוך מלמעלה לתוכה, מיד נשרף ויוצא החוצה.

ש'כל הלומד ושוכח דבר ממשנתו הרי הוא כאילו מתחייב בנפשו, אבל מי שלא לומד בכלל הוא גרוע יותר ומתחייב בנפשו ממש, לא בגדר של 'כאילו', וכמו שאמרה המשנה (אבות א, יג) 'דלא יליף - קטלא חייב'.

אדם שלא לומד תורה, עובר את העבירה החמורה ביותר. הגמרא אומרת במסכת יומא (לה:): שהשאלה הראשונה ששואלים בשמים את הרשע, 'למה לא עסקת בתורה', והוא משיב: 'טרוד ביצרי הייתי'. ולכאורה זהו פלא גדול. אם נפלה שריפה בבית, יבוא מישוהו וינסה לכבות את האש עם נפט?! הרי הנפט רק מגביר ומגדיל את הלהבות. וכאן כשמייעים ושואלים את האדם 'למה לא עסקת בתורה', הוא משיב, 'מצטער, אבל הייתי עסוק ללכת אחר יצרי ולעשות עבירות'... וכי כך אדם מסננר על עצמו?! על ידי שמוסיף עוד אישום על אשמותיו?!

ושמעתי משם הגאון רבי איצ'לה פונוביצ'ר זצ"ל, ההסבר בזה הוא כי אם אותו רשע יגיד לבית דין של מעלה 'לא עסקתי בתורה כי לא רציתי לעסוק בתורה', אזי לא היתה לו תקומה, מפני שזו התביעה החמורה ביותר. לכן הוא אומר ש'מאוד מאד רציתי לעסוק בתורה ולבוא לשיעורי תורה, אלא שלא איסתייעא מלתא לפי שהייתי טרוד ביצרי'. כלומר, הרשע מוכן לגלגל על עצמו את האמירה הזו של 'טרוד ביצרי הייתי' ולהודות בכך שהלך אחרי תאוותיו לעבור עבירות, ובלבד שלא יצטרך לומר שלא למד תורה כי לא רצה ללמוד תורה, כי אז הוא אבוד לנצח.

הטיפש מה אומר?! - 'הרי החבית הזו אין לה תחתית, ובשביל מה אמלא אותה?! כל דלי שאשפוך לתוך החבית מיד יצא בצד השני, ולא יעזרו כמה דליים שאשפוך, עדיין החבית תשאר ריקה'. - קם הטיפש והולך. לעומתו החכם אומר, 'מה אכפת לי אם החבית תתמלא או לא?! אני עושה את התפקיד שמוטל עלי ושופך לתוך החבית דלי אחרי דלי, וגם אם החבית לא תתמלא בטיפה אחת זה לא עניני, העיקר שבסוף היום אני מקבל את דינרי הזהב המובטחים לי'.

זהו המשל הראשון. המשל השני שאמרו רבותינו, משל לאדם שהיה בשדה שלו תלולית גדולה של עפר, והביא לשם שני פועלים, אחד חכם ואחד טיפש, כדי שיחליקו לו את השדה. הטיפש אומר, 'בחייך, וכי אני יכול לעקור את ההר הזה?! זה הר ההר, לא סתם הר... העבודה הזו לא בשבילי'. הלך הטיפש. אבל החכם מה הוא אומר? - 'שתי משפלות בכל יום שתי משפלות בכל יום', עד שבמשך הזמן עקר את ההר. 'משפלות' הם שקים, וזה מה שאומר החכם, אני אמלא בכל יום כמה שקים של עפר, וכך לאט לאט אחרי זמן מה, אסלק מכאן את כל התלולית הזאת ואקבל את שכרי משלם.

המשל השלישי שהביאו רבותינו, משל לאחד ששכר שני פועלים, אחד חכם ואחד שאינו חכם, ואמר להם, 'תראו, כאן למעלה גבוה, תלוי ככר לחם. בבקשה תורידו לי את הככר ואני אתן את שכרם'. הטיפש בוחן את הככר התלויה ואומר, 'מה זה, היא תלויה בגובה חמישים אמה כמו העץ של המון, ואיך אוכל להוריד אותה משם?! כדי להגיע לשם אני צריך טיל סקאד'... מתייאש הטיפש והולך. אבל החכם מה אומר?! הרי הככר הזו לא צמחה שם, ואם כן איך הגיעה לשם?! בודאי שמישהו בא והעמיד סולם ועל ידי הסולם טיפס ותלה שם את הככר. אף אני אעשה כמוהו, אביא סולם, אטפס ואוריד את הככר.

אלו הם שלשת המשלים של רבותינו במדרש. והנה, זה דבר פשוט לכל בר דעת שרבותינו לא באו להכביר במילים ולהוסיף משל על משל לחינם, כי בכל מילה ובכל אות מדברי רבותינו יש עומק לפנים מעומק, וכמו שכתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן שי"ד) 'מחכמת מסדרי התלמוד להודיע ענינים גדולים דרך שתיקה מתוך סידורן בלבד', וזה לא דוקא לגבי התלמוד בבלי אלא גם ביחס לכל מדרשי רבותינו, ואם דרך רבותינו להשמיע אותנו חידושים גדולים בדרך שתיקה לבד, קל וחומר כאן שיש לפנינו שלשה משלים, פשיטא שבכל משל יש עומק ותוספת על חבירו'.

ה. שמעתי מרבותי מעשה ביהודי פשוט שראה בדברי רבותינו כמה גדולה מעלת מי שמחדש חידושים בתורה, וחשקה נפשו לחדש גם הוא חידושי תורה. הוא לא היה בר הכי לחדש חידושי תורה, אבל כיון שרצונו לחדש היה עז, החליט שלמרות הכל הוא יחדש חידושים, ולא סתם חידושים, אלא במקצוע

לימוד התורה, ידיעת התורה, וזכה התורה לשבר את היצר הרע

ובעל החוסן יהושע (מאמר א' פרק שלישי) מבאר את דברי רבותינו בביאור יקר. הרי זה דבר ידוע שבגדר מצות תלמוד תורה יש כמה חלקים. האחד - לימוד התורה. והמכוון בזה, שעל האדם ללמוד תורה בכל רגע פנוי מימי חלדו, ואפילו אם הוא יודע רק פסוק אחד, למשל 'לי הכסף ולי הזהב'... והוא חוזר על אותו פסוק מאה פעמים, אשריו ואשרי חלקו, כי בכל מילה ומילה הוא מקיים מצות עשה מן התורה. וגם אם הוא לומד ושוכח את תלמודו, מכל מקום בכל מילה ומילה שהוא לומד הוא מקיים מצות עשה. ועל זה בא המשל הראשון של דברי רבותינו, עם החבית ללא התחתית, כי יש אחד שאומר 'בשביל מה לי לבוא לשיעור?! הלא כל מה שאני שומע שם אני מיד שוכח, שכן אני גאון בשכחה, ואין עוד שכחן מופלג כמוני, ובשביל מה לי לבוא לשיעור?! רק בושות יוצאות לי מהשיעור הזה. כשאני חוזר לבית שואלים אותי מה היה בשיעור, ואני כבר שכחתי את הכל ולא יודע לומר להם אלא שהיו שם שתי כוסות תה... אם כן בשביל מה לי לבוא?!' - על זה בא המשל הראשון, כי החכם יודע שאפילו אם הראש שלו הוא כמו החבית, מקום בלי תחתית ופתוח מכל הצדדים, מכל מקום הרי בסוף היום הוא יקבל את שכרו משלם, ומה אכפת לו מזה שהוא שוכח?! הלא נאמן בעל מלאכתך לשלם שכרך, וכל מילה ומילה שאתה לומד - הגם שאתה שוכח הכל - מכל מקום בשמים הכל נרשם ולא יקופח שכרך.

אמנם יש גדר נוסף במצות תלמוד תורה, והוא ידיעת התורה. וכמו שדרשו רבותינו את הפסוק **'ושננתם לבניך'** - 'שיהיו דברי תורה מחודדין על פיך שאם ישאלך אדם אל תהיה מגמגם לו', אלא יהיו דברי התורה מחוורים ובהירים אצלך שתוכל לענות מיד. וכמובן שבשביל לזכות לידיעת התורה צריך הרבה עמל ויגיעה, הרבה חזרות והרבה תפילות, אבל זהו גדר נוסף בתלמוד תורה. ועל זה בא המשל של רבותינו עם ככר הלחם, כי הלחם הוא

היותר חמור שיש, בדיני ממונות, וכמו שאמרו רבותינו (בבא בתרא קעה): 'הרוצה להחכים יעסוק בדיני ממונות'. ואם הוא מחדש בדיני ממונות, יחדש דווקא בספר היותר נצרך בדיני ממונות, הלא הוא שלחן ערוך חלק חושן משפט.

לקח היהודי קולמוס בידו, ופתח שלחן ערוך חושן משפט, סימן ל"ט. בסימן הזה יש אריכות דברים של בעל הש"ך, והוא החליט שזה מקום טוב לחדש בו חידושי תורה... התחיל היהודי ללמוד את הסעיף הראשון, 'ראובן שהלוה לשמעון מאה דינרים', ומיד התחיל היהודי לכתוב את החידוש שלו: 'נכתב בצדו, לאו דוקא ראובן לשמעון, אלא הוא הדין יהודה לישראל ודוק היטב'... זהו חידוש אמיתי הפלא ופלא, ואין שום גאון שיכול להשיב ולפרוך את החידוש הזה... ובאמת ה"חידוש" הזה הוא בטל ומבוטל, ויש בו משום בל תשחית על הדיו ועל הניר... אבל בדברי רבותינו אין אות שיוצאת לבטלה, ובכל אות ובכל רמיזה יש עומק וכוונה עמוקה אותה עלינו להשכיל ולהבין.

הדבר המעמיד והסועד את לבו של אדם, ולזה באו רבותינו ואמרו שאסור לאדם להתיימש מהשגת התורה וידיעתה, כי אם יביא סולם ויעלה בו מדרגה אחרי מדרגה ויעמוד על התורה, יזכה לידיעת התורה.

והמשל של רבותינו על גבעת העפר, בא ללמד אותנו מוסר השכל איך נדע לברוח ולהנצל מהמגפה המסוכנת מכל. יש מחלה מסוכנת שמסתובבת ומפילה חללים, והיא מחלה מדבקת ומסוכנת, ולעתים גם קטלנית. מי זה? - **היצר הרע**. והרפואה היחידה לחולי הזה של היצר הרע הוא עסק התורה, כי 'לית לך מלה לתברא ליצר הרע אלא אורייתא', כמו שאמרו רבותינו בזהר הקדוש (ח"א דף רב), וכמו שאמרו בגמרא (סוכה נב): 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ'. על זה בא המשל על תלולית העפר, כי היצר הרע נמשל להר (סוכה נב), והטיפש כשרואה את ההר הגבוה הזה אומר 'איך אני יכול להתמודד מול ההר הזה?!' הוא מלאך ואני בן אדם. והוא מתיימש ואם הוא יודע שבכל לימוד תורה שהוא לומד הוא פוגע ביצר ומחליש אותו, ואם הוא לוקח בכל יום שני משפלות, אם הוא לומד בכל יום עוד ועוד תורה, הוא מנסר את היצר וממית אותו.

כשאדם יושב ועוסק בתורה, הוא צריך לשמוע את הקול הנאנח בקרבנו, הקול של היצר הרע שנפגע כתוצאה מלימוד התורה ונחתך ונשבר. ובאמת זה כך, שכל אלו שיותר עמלים בתורה ויותר עוסקים בה, מצליחים יותר להתנתק מהיצר הרע, וכמו שהאריך רבי מנחם די לונזאנו בספר דרך חיים (דף ט"ו, ועיין לב דוד פרק ט"ו). ואין לנו עצה אחרת להתמודד מול היצר הרע, מלבד עסק התורה. כשאדם לוקח שני משפלות בכל יום, הולך לעוד שיעור תורה ומוסיף עוד קביעת עת לעסק התורה, הוא נוטל את התרופה היחידה והחזקה נגד החולי הזה של היצר הרע.

ואין אחד שמופקע מלימוד התורה, כמו שהזכרנו. כל אחד מישראל יכול לבוא ולעסוק בתורה, אלא שעליך מוטל לבוא. אל תחכה שהתורה תבוא אליך, אלא תקום ותתגבר ותלך לעסוק בתורה. וככל שתתבונן יותר בעסק התורה ובקדושת התורה, כך תשיג ותקנה יותר וכך יהיה הניצחון שלך על היצר.

הוא שאמרו רבותינו (קדושין ל): 'אמר הקב"ה, בני בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין'. אומר לנו הקב"ה, 'אני עצמי בראתי את היצר הרע, וממילא אני יודע מאיפה הוא שואב את הכח שלו ומה יהיה בשבילו מכת מוות, ואני אומר לכם שאין לו תרופה אחרת מלבד עסק התורה'. ומי שחושב שהוא יכול למצוא דרכים אחרות להלחם ביצר הרע, הלא כבר הספיד אותו הרמח"ל במסילת ישרים (פרק המישי) שכתב שהדבר דומה לאותו אחד שנחלה, ולאחר כמה ימים כשראה שהחולי גובר הלך בליט ברירה אל הרופא.

הרופא בדק אותו ואמר לו 'מצאתי מה הבעיה, אתה צריך לקחת כדור זה וזה וממנו תבוא לך הישועה'. אותו חולה שמעולם לא למד את חכמת הרפואה, לא מצא חן בעיניו מה שאמר לו הרופא והשיב לו, 'אדוני הרופא, אני חולק עליך. אני סבור שלא כדאי לקחת את הכדורים שעליהם המלצת, אלא דווקא משחה פלונית. ומכיון שאני חולק עליך, הרי כלל גדול יש בידינו שהלכה כבתראי... הרופא מנסה לשכנע אותו ואומר לו, 'אני מבין ברפואה וכבר עשרות שנים אני עוסק בה, זיהיתי את החולי שלך ואני יודע מה עליך לעשות כדי להבריאי, אבל אותו חולה אוטם אזנים משמוע ולא מוכן לקבל את דברי הרופא. מה יהיה הסוף של אותו חולה? - ישירו לו שיר ערש, 'יושב בסתר עליון'...

אומר המסילת ישרים, כך זה בדיוק גם בענינו. הקב"ה ברא את היצר הרע ואין מי שמכיר אותו טוב ממנו, והוא מגלה לנו שיש כנגד היצר רק רפואה אחת, 'תורה תבלין'. ואם אחד בא ואומר, 'יש לי פתרונות אחרים', אף אחד לא יכול למנוע את זה ממנו כי לכל אחד יש בחירה, אבל הסוף הוא שיגבר בו החולי הזה של היצר הרע עד שיכריע אותו.

אלו הם שלשת המשלים של רבותינו, ואלו הם שלשת הדברים שלמדנו מהם. חיוב לימוד ועסק התורה בכל רגע פנוי, כי אין לאדם דבר יותר יקר מן הזמן, ובכל רגע פנוי עליו לעסוק בתורה ולחזור ולשנן כל דבר שיודע מהתורה הקדושה. למשל אדם נמצא בדרך ויש לו זמן פנוי, או עומד בתחנה ומחכה לאוטובוס, וכרגיל האוטובוס מאחר... מה עושים אנשים כשהאוטובוס מאחר? - מקללים את אגד... מבטיחים שהפעם לא יוותרו וישלחו מכתב תלונה, למרות שידוע ששום דבר לא יצא מזה והיחיד שירוויח מהמכתב יהיה הדואר... אבל באמת בדקות האלו אתה יכול לקנות לעצמך חיי נצח! אתה יכול לשנן פסוקי "שמע ישראל" או את פרק 'איזהו מקומן' או פרק 'במה מדליקין', או לומר פרק תהלים וכיוצא בזה, ובזה אתה מקיים את המצוה היותר גדולה מכל המצוות כולם, מצות תלמוד תורה. אחד אומר, 'אני לא יודע בעל פה כלום'. וכי אתה לא יודע בעל פה את פסוקי דזמרה?! תעשה עכשיו השלמות לאותם הפעמים שדלגת עליהם בתפילה...

כשאדם מנצל את הרגעים האלו לאמירה של פרקי תהלים, לשינון משניות או מחשבה בספרות דברי רבותינו, הוא מרוויח את כל שלשת הנמשלים. הוא גם מנצל את הרגעים האלו ללימוד התורה וקונה חיי נצח בשעה קלה, גם קונה את התורה כי אין ספק שהקב"ה יתן לו סיעתא דשמיא כמו שהזכרנו למעלה שמי שאוהב את התורה ומתייגע בה הקב"ה נותן לו עזר אלוקי בלימוד התורה, וגם נוטל את התרופה הבדוקה כנגד היצר הרע.

זה הכלי הראשון שהצטוו ישראל להכניס אל המשכן, את ארון הברית - ארון התורה. ולכל ישראל יש חלק ונחלה בתורה, כי כתר תורה 'עומד ומונח ומוכן לכל ישראל, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול', וכל אחד מישראל יכול לזכות בכתרה של תורה. ואל לו לאדם לומר 'אני

כבר זקן, שהרי אני כבר בן עשרים וארבע, ואיך עכשיו אתחיל ללמוד תורה'... גם מי שהוא בן תשעים ושש אסור לו להתרשל בדבר הזה, ואם יתחיל ללמוד ולעסוק בתורה - יקנה את התורה. וכבר אמר החזון איש שראינו לגדולי ישראל שלא למדו תורה אלא במבחר ימיהם, אבל היות וכשבאו ללמוד תורה היתה להם תשוקה עצומה להתעלות בתורה, היתה להם סיעתא דשמיא מיוחדת וזכו להיות מגדולי הדור ממש. מפני שהצלחה בתורה לא תלויה בזמן אלא ברצון והחשק שיש לאדם בלימוד התורה ובסיעתא דשמיא שלה הוא יזכה.

וזהו המוטל עלינו, להתחזק יותר ויותר בעסק התורה ולא לבוא לידי רפיון ידים מאיזה סיבות שיהיו, כי כל אחד מישראל יש לו חלק בתורה, יהיה מי שיהיה, באיזה מצב ובאיזה גיל שיהיה. ובפרט בימים האלו, ימי חודש אדר הנאדר, ימים אלו אשר 'הדר קבלוה בימי אחשוורוש', אשר יש בהם את סגולת התורה כאשר קבלו עליהם בימי מרדכי ואסתר. השי"ת יהיה בעזרנו אמן.

חידו"ת פרשת משפטים

א. בענין עושרן של בני ישראל במדבר

שמות (כ"ה א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לכו תקחו את תרומתי, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת, ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים, ועורות אילים מאדמים ועורות תחשים ועצי שטים, שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים, אבני שהם ואבני מלאים לאפור ולחושן".

בקובץ היקר "דברי תורה", צאנז, פרשת תרומה תשמ"ג (גליון תתשמ"ב) כתוב: "הממון הוא מן הדברים שנפשו של אדם מחמדתן ומתאוה להם, וכשבני ישראל מסרו לנדבת המשכן את הכסף ואת הזהב, את התכלת והארגמן ושאר הדברים היקרים, שהגיעו אליהם בקושי ובטורח - היה זה להם לנסיון גדול, ובפרט אחר שזה זמן לא כביר היו בגלות מצרים עניים ודלים, וכמרומו בלשון הפסוק ועבדום וענו אותם (בראשית ט"ו י"ג), ולא היה להם אפילו מזון סעודה אחת, ופת לחם ראויה לאכול, כי אם ממה שאפו להם מצות יבשות לאכול כמו שעושים לעבדים. [א"ה עיין בדברי רבי דוד אבודרהם ז"ל בביאורו להגדה של פסח (פסקא הא לחמא), ובדברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו להגדה של פסח שם בשם הראב"ע ז"ל].

ובאשר אך זכו לרכוש ממון ממה ששאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות - הרי הם כבר נדרשים לתת מזה לנדבת המשכן, והם הולכים במדבר בארץ לא זרועה, ולא ידעו עד מתי ישתהו במדבר הזה, וכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם שהביאו למכור במדבר כדאמרו ביומא (ע"ה ב').

ואף שהיה להם דגן שמים לאכול - הרי היו צריכים לקנות גם שאר דברים שהיו צריכים מלבד האוכל, ואף על המן שירד מן השמים התרעמו ולא היו שבעי רצון ממנו, ככתוב בלתי אל המן עינינו (במדבר י"א ו') והתרעמו שכל מאכלם היה רק מן ערב בוקר וצהריים, ואמרו ונפשנו קצה בלחם הקלוקל, והיו רוצים לקנות לעצמם מפעם לפעם פרי למאכל, ואם כן היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים, וזה היה כל רכושם, ומן הקרן שהיתה להם להתקיים במדבר נתבעו למסור נדבת ה' לבנין המשכן, ואם כן היה זה נסיון גדול עבורם.

ועל זה אמר הכתוב בירמיה (ב' כ"ב) זכרתי לך חסד נעוריך היינו החסד שעשו בני ישראל שמסרו רכושם לשם ה', ומחשבה קדושה זו של מסירות נפש שמסרו בני ישראל בהתלהבות את רכושם לכבוד השי"ת ומתוך שמחה יתירה שזוכים לתת מתנה לה' - מזה נעשה הממון עצמו קדוש, ומחשבת בני ישראל הטובה קידשה את הכסף ואת הזהב, ונמצא שענין התרומה לה' הוא מחשבת נדיבות הלב שעל ידי זה נתקדש הממון "ע"כ ודפח"ח.

ועם שאיני כדאי כלל, בעניותי יש לי להבין דברות קדשו ז"ל, שכל ריהוט דבריו ז"ל מלמד ומראה כי בני ישראל במדבר "היו נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב" וכו', ובגדר "דלים

ורשים", ולכאורה תימה, שהרי בני ישראל במדבר היו **מופלגים בעשירות גדולה ועצומה אין קץ**, הנה רז"ל ביומא (שם ע"א) אמרו שיחד עם המן ירדו להם מן השמים גם **אבנים טובות ומרגליות**, ועיין בעל הטורים שמות (ל"ו ו'), ובמסכת בכורות (ה' ב') אמרו שכל אחד ואחד מיוצאי מצרים היו לו **תשעים חמורים לוביים טעונים כסף וזהב ממצרים** ע"ש. [ואם נפרש כפשטו שכל "אחד ואחד" דהיינו האבא, וכן האמא, וכן כל ילדיהם, הרי כל משפחה ומשפחה היו בעלי עושר אדיר ונורא ודוק].

וה**פסוק** אומר ונצלתם את מצרים (שמות ג' ב') וכתב בעל הטורים ז"ל שם שלקחו כל כלי כסף וכלי זהב שהיו במצרים, ואמרו במדרש שמות רבה (פ"ג ס"א): "ונתתי את חן העם מה שאמרתי לאברהם ואחר כך יצאו ברכוש גדול אני עתיד לעשות אתכם לחן בעיני מצרים כדי שישאלו וילכו מלאים בכדי שלא יהא פתחון פה לאברהם אבינו לומר ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", ועוד במדרש שם (פמ"ו ס"ב): "פסל לך הפסולת שלך משם העשיר משה אמר הקב"ה דין הוא שיטול משה אותן פסולת, למה אלא ישראל שלא נתעסקו במצוות **נתתי להן כל טוב ארץ מצרים** שנאמר וה' נתן את חן העם והעשירו" וכו', ועיין מדרש ויקרא רבה (פכ"ד ס"ז) ע"ש, ובמכילתא (פרשת בא פ"ד): "אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול עם יציאתן ממצרים **אני ממלאן כסף וזהב**" ע"ש, ועוד במכילתא פרשת בשלח (פרשה ה'): "ויסר את אופן מרכבותיו, רבי יהודה אומר מחמת האש של מעלה נשרפו הגלגלים של מטה והיו מוטות ומרכבות רצות ונכנסות בעל כרחן, שהיו טעונות **כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובות ומרגליות**, כדי שיטלו ישראל את הביזה" ע"ש.

ו**רבתינו** במסכת ברכות (ט' א') אמרו שישראל עשאו למצרים כמצודה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים, ופירש רש"י ז"ל שישראל רוקנו את המצריים מכל ממונם ע"ש. [ושם דרשי בעל כרחם דישאל משום הטורח והמשא, ועיין פני יהושע שם].

ו**עוד** במסכת ברכות (ל"ב א'): "מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם **בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די**, הוא גרם שעשו את העגל", וקיימא לן יש לו מנה רוצה מאתיים (קהלת רבה פ"א ס"ב), וכאן אמרו די, הוה אומר שהזהב שהיה להם בשיעור עצום עד שכבר נפשם שבעה ואמרו די, וכן מוכח מעובדא דגביהא בן פסיסא בסנהדרין (צ"א א') שישראל יצאו בעושר עצום, עיין שם ותבין.

ואם כך היו בני ישראל עשירים ביציאתם ממצרים, קל וחומר אחר קריעת ים סוף שזכו בביזת הים המופלאה, וכדכתב רש"י ז"ל שמות (ט"ו כ"ב): "ויסע משה הסיען בעל כרחם שעטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מוצאין אותם בים, **וגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים**, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם", ומקור הדברים במכילתא שם, וכן הוא בפירושו רש"י שיר השירים (א' י"א) ע"ש. [ועיין רש"י ז"ל פסחים (ק"ט א'): "דרך הראשונים להביא גזיהם עמהם במלחמתם, כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יברחו", ועיין פירושו רשב"ם שם].

וב**מדבר** במדבר רבה (פ"ג ס"ט): "למה היו מקצת הכלים של כסף, ומקצתן של זהב, לומר לך האחרונים שהיו של זהב כנגד ביזת הים, שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה

ביזת הים גדולה משל מצרים וכו', שכל ישראל נתמלאו מהם כסף וזהב וכל מיני בשמים", וכן הוא במכילתא (פרשת בא פי"ג), ובמדרש תנחומא (פרשת בא סס"ח) ע"ש, ובעל הטורים ז"ל שמות (שם) כתב: "מלמד שהיו מוצאים שם אבנים טובות בקרקעית הים, והסיעם משה בעל כרחם כצאן הזה שהרועה מסיעו מעדר לעדר" ע"ש.

ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שמות (י"ד ט) מבואר שישראל היו נמצאים על ים סוף עוד קודם לקריעת ים סוף, זכו עוד לעושר גדול שכך תרגם: "ורדפו מצראי בתריהון ואדביקו יתהון כד שרן על ימא, כניסין מרגליין ואבנין טבן דדבר פישון מגינניתא דעדן לגו גיחון, וגיחון דברינן לימא דסוף, וימא דסוף רמא יתהון על גיפיה".

ובל זה מורה בעליל שבני ישראל לא היו בדוחק כלל, ו"שכל מה שהיה נצרך להם היו צריכים לקנות מתגרי אומות העולם" וכן ש"היו בני ישראל נצרכים ביותר אל הכסף ואל הזהב, והרי במדבר לא היה להם מקור הכנסה אחר להרויח ממון, ולא היה להם כי אם את הכסף והזהב והשמלות שלקחו ממצרים", כדכתב אדמו"ר זצ"ל וכו"ל וצ"ב. [ועיין בחיבורי תורת יעקב (סימן פ"ג) וצרף לכאן].

ב. בענין אדני פרוכת המסך

תשע"ב.

שמות (כ"ו י"ט): "וארבעים אדני כסף תעשה תחת עשרים הקרש, שני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו, ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו, ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשרים קרש, וארבעים אדניהם כסף, שני אדנים תחת הקרש האחד, ושני אדנים תחת הקרש האחד". ומפורש דאדני המשכן היו עשויים **מכסף**, והם היו בצד דרום צפון ומערב.

ובפתח אהל מועד עשו מסך לפתח המשכן, וככתוב שם (פסוק ל"ז): "ועשית למסך חמשה עמודי שטים, וצפית אתם זהב וויהם זהב, ויצקת להם חמשה אדני נחשת".

ונתעוררתי בס"ד שיש להבין דצריך טעם מדוע לעמודי פתח המשכן עשו האדנים **מנחשת**, ולכאורה יותר נוי ויופי, שיהיו האדנים מכסף, כשאר אדני המשכן, מלעשות אדני פתח המשכן נחשת, ועיין שם (פסוק ל"ב) שהפרוכת שהבדילה בין הקדש לקדש הקדשים, היתה תלויה על ארבע עמודים, שאדניהם היו עשויים **מכסף**, וצ"ב.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן עו

זיכוי הרבים

ארחא בישא, איהו אסתלק בתלת סלוקין, מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא, גרים לאכפייא סטרא אחרא, וגרים דיסתלק קב"ה ביקריה, וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא ותתא, ועל האי בר נש כתיב בריתי היתה אתו **החיים** והשלום, וזכי למחמי בנין לבנוי, וזכי בהאי עלמא, וזכי לעלמא דאתי, כל מארי דינין לא יכלין למידן ליה בהאי עלמא, ובעלמא דאתי עאל בתריסר תרעי ולית מאן דימחי בידיה, ועל דא כתיב גיבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך, הון ועשר בביתו וצדקתו עומדת לעד, זרח בחשך אור לישרים" ודוק היטב.

והיינו דאמר בספר הזהר שם (דקכ"ט ע"א): "ואלמלא הוון ידעי בני נשא כמה תועלתא וזכו זכאן בגינייהו כד זכו לחייביא, הוון אזלי אבתרייהו ורדפי לון, כמאן דרדיף בתר חייך" ע"ש ודוק.

ולפי מה שביארנו שמזכה את הרבים זוכה לשנות חיים, הבנתי היטב דברות הזהר חדש (רות, ד"פ ע"ב): "ושמענא כרוזא כריז בכל יומא, זכאין אינון דמשתדלי באורייתא, ואינון דמזכאין להו לאחרינין, ואינון דמעבירים על מידותיהו" ע"ש.

ולכאורה תמוה ובעי טעמא רבה, מדוע רז"ל הוציאו להנך תלת מילי בהדי הדדי,

אבל להאמור מובן דהצד השווה שבהם שלפי רוב מעלתם וגודל פעולתם זוכין לאורך ימים ושנות חיים, והיינו דכללו להם לכל הני שלשה בהדי הדדי, ודוק.

בס"ד נראה לי לומר שהמזכה את הרבים זוכה לאריכות ימים, ואמינא לה מהא דאיתא במדרש מרגניתא דרבי מאיר: "המטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה - **ימות בחצי ימיו**", ואחר דקיימא לן שמידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות (סוטה י"א א'), אם כן בדין הוא שהמזכה לחבירו ומטהו מדרך רעה לדרך טובה, יטול שכרו אורך ימים ושנות חיים.

ומה גם שהמזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כיומא (פ"א א'), ומוחלין לו על כל עונותיו כדלקמיה, וכבר הארכתי בפתיחה לחיבורי זה דלמי שמוחלין עונותיו זוכה לאריכות ימים כי קיימא לן שאין הערוד ממית אלא החטא ממית (ברכות ל"ג א'), ואין מיתה בלא חטא כאומרם בשבת (ג"ה ב') ובדברי רבינו המאירי ז"ל שם ודוק.

ויש להוסיף שהרי בחיבורי הנכחי (ערך כיבוד אב ואם ד"ה ובספר) גבי כיבוד אב ואם הבאנו דברי ספר חסידים דהא דבכיבוד אב ואם זוכים לאריכות ימים, טעם הדבר הוא מפני כשהבן מכבד את אביו הוא מסייע וגורם לאביו שיוכל לקיים תורה ומצוות ע"ש, ומינה נמי לנרדן דידן שמזכה את הרבים שיעסקו בתורה ובמצוות ודוק.

שוב ראיתי בספר זה הקדוש ח"ב (דקכ"ח ע"ב) שהפליג בארוכה בשכרו העצום של מזכה ומשיב רבים מעוון כתב: "תא חזי כל מאן דאחיד בידא דחייבא ואשתדל ביה למשבק

בספר תורת משה (פרשת משפטים עה"פ מספר ימין אמלא) שאף שכבר מלא ומלאו שנותיו מכל מקום צריך שיאריך ימים כדי ללמד בניו ותלמידים דרך ה' ע"ש. ועיין בחיבורי הנכחי (ערך תורה ללמד לאחרים), ובחיבורי ויחי יעקב (במילואים אות א', דף קל"ה) וצירף לכאן ודוק.

ועוד ראיתי להגה"צ רבי הילל מקאלאמיא ז"ל בהקדמת ספרו אבקת רוכל (דף ג') במעלת מזכה הרבים: "אמרו במדרש הלומד תורה ברבים לשם שמים - הקב"ה מרחם עליו ונותן בו חכמה בינה דעה והשכל, וחלקו עם שלשה אבות". ועיין לו גם בספרו מקרי דרדקי (פרשת יתרו אות ת"ק) ע"ש.

ורואה אני שהם דברי המדרש בתנא דבי אליהו רבה (פרק י"ג): "כל תלמיד חכם המלמד תורה ברבים לישראל לשם שמים, ואינו נושא פנים לעשיר ולעני, אלא מקרא הוא מקריא את כולם כאחת, ומשנה הוא שונה את כולם כאחת - מתוך כך הקב"ה מרחם עליו, ונותן בו חכמה דיעה בינה והשכל ונותן לו חלק עם הצדיקים אברהם יצחק ויעקב ועליו הכתוב אומר מעמל נפשו יראה ישבע בדעתו יצדיק צדיק עבדי לרבים" ע"ש. [ולפי האמור מציינו טעם נוסף שמזכה הרבים יזכה לשנות חיים ואריכות ימים, שהרי השי"ת חוננו ונותן לו חכמה, וקיימא לן החכמה תחיה בעליה ודוק, ועיין בפתיחה לחיבורי הנכחי].

ושמעתי ממעלת ידידי הרה"ג רבי יעקב חזקיהו פיש שליט"א, שלפי האמור יש לבאר קראי דתהלים (ע"א י"ז וי"ח): "אלהים למדתני מנעורי, ועד הנה אגיד נפלאותיך. וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני, עד אגיד זרועך לדור, לכל יבוא גבורותיך". כלומר מבקש אני זקנה ושיבה כי אגיד זרועך לדור, כדי שכל אשר יבוא אצלי

ובתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן קע"ז דפוס ברלין): "יש אדם שאינו חי אלא בשביל שאחרים נהנים ממנו", ואם כן מזכה הרבים שאחרים נהנים ממנו יכול להיות שבזכות זה חי כנ"ל.

ועבשיו נדפס מחדש ספר קול החיים לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל, וראיתי שם (סימן ו' אות ט"ל דף קי"א) שכתב להדיא: "המזכה את הרבים ומונען מלחטוא זוכה לאריכות ימים", וכיוצא בזה כתב גם בהקדמת ספר תשובותיו חוקות החיים (ר"ה אמור) ע"ש, ושם בקול החיים צויין מקורו לספר חסידים (סימן תר"ז), ולענ"ד אין מבואר שם כן להדיא, עיין בו, אבל לפי מה שכתבנו בס"ד הדברים ברורים ומבוארים ודוק.

ולבנו הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר שמו אברהם ח"ב (במפתחות ד"ס ע"ד) ראיתי שכתב: "המדריך בניו ללמדן תורה, או לזכות את הרבים, יזכה לאריכות ימים, ואין חטא בא על ידו - כן כתב בספר כתב סופר דפוס ב' (דריצ"ד ע"ב)" עכ"ל. [וספר כתב סופר שתחת ידי מסתיים בדף רפ"ח].

ומצאתי לגה"צ רבי הילל מקאלאמיא ז"ל בספרו מקרי דרדקי (פרשת וירא אות ש') שכתב: "כי חיים הם למוציאיהם, הכוונה למוציאיהם לאחרים ללמדם, ובזה אפשר לפרש קרא דמשלי (ח' ל"ה) כי מוצאי מצא חיים, מצאי בראשי תיבות צדיק מושל ביראת אלהים (שמואל ב' כ"ג ג'), וכהסבר המצודות שם: "כאשר יעמד צדיק למושול בבני אדם אזי מושל יראת אלהים, כי כל ממשלתו להכריח העם על היראה, אם כן היא מושלת ומתגברת, וגם המדריך רבים מאריכין לו שנותיו בעבור טובות דורו, וזהו מצאי, ראשי תיבות צדיק מושל יראת אלהים ימצא חיים כנ"ל". ועיין לרבינו החתם סופר ז"ל

דברי חז"ל שאמרו שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה וכו', ע"ש. ישמע חכם ויוסיף לקח להיות דורש טוב לעמו בכל מיני טצדקי.

ובתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן ק"ד): "חשב לזכות את הרבים ולא יכל, שאין שומעין לו, מעלה עליו הכתוב כאלו מזכה אותם".

ושם בספר חסידים (ס"ס תתל"ז דפוס ברלין) כתב: "מכאן כל המזכה את הרבים, ואותן מזכים אחרים, הרי כל הזכויות עד סוף כל הדורות, כאילו המזכה [הראשון] עושה את כולם, וכאילו חבר לכולם, ומי שמסית כל הדורות כן לרעה, וכן לטובה".

ובן שם בספר חסידים (סימן תרע"א דפוס ברלין): "יש חולקים בשוה לעתיד לבוא, כגון המשאילים ספרים ללמוד תורה - חלקם כחלק הלומדים, וחלק השוכרים מלמדים ללמד לעניים, כחלק הלומדים, וחלק המספקים להם מזונות ופרנסה, כחלק הלומדים, כשעושים לשם שמים, וכל מצוה שהיחיד היה עושה אילו היה לו, וכיון שאין לו לא היה יכול לעשותה, המספק לו לעשותה חלקו כזה לעולם הבא, וכן היועץ לעשות מצוה **והמזכה**, אף על פי שלא עשאה הוא, הואיל ועל ידו נעשה" ודוק היטב.

ועוד בספר חסידים (סימן תרמ"א) כתב: "צדקתו עומדת לעד, זה המזכה את המזכים, כגון מלמד ליראי שמים תיקון תפילין כדי לתקן לאחרים, והם ילמדו לאחרים".

ובתב רבינו בחיי ב"ר יוסף ז"ל בספרו חובת הלבבות (שער אהבת ה' פרק ו'): "וראוי לך אחי לדעת, כי זכויות המאמין אפילו אם יהיה מגיע אל תכלית העליונה בתיקון נפשו לאלהים, ואילו היה קרוב למלאכים

אגיד גבורותיך וכדפרש"י התם, ובדין הוא שאטול שכרי אורך ימים ושנות חיים, שהרי דבר זה מביא לאריכות ימים וכנ"ל, ודפח"ח.

ובתב בספר אורח לחיים (פרשת עקב): "והנה בספר ירמיה (ט"ו י"ט) איתא אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, רוצה לומר אם יוציא צדיק מרשע, אז כפי תהיה, רוצה לומר ותגזור אומר ויקם כפי ה', וידוע מה שאמרו בספר זהר הקדוש (ח"א דקפ"ד ע"א) אורך ימים בימינה אם לומד תורה לשמה מאריך ימים ושנים, והתורה לחם נקראת ככתוב לכו לחמו בלחמי.

וזהו שאמר לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כלומר לא בעסק התורה לבד הוא שמאריך ימים, כי על כל מוצא, רוצה לומר אם יוציא צדיק שנקרא כל, ומוציא אותו מזולל, ונקרא פי ה', ככתוב כפי תהיה, יחיה האדם, גם כן יאריך ימים ושנים, כמו שאמר בספר הזוהר האי בר נש עליו כתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום וזכו ומחמי בנין לבניו" עכ"ל.

ורבינו אליעזר פאפו ז"ל בספרו פלא יועץ (ערך מזכה): "ובכלל מזכה את הרבים הוא לומר ברכות בקול רם כדי שיענו אמן, ובפרט בברכות העולים לספר תורה שיש אומרים שאם לא השמיע קולו כדי שיענו הקהל אמן היו ברכותיו לבטלה, וכו', וידוע שגדול העונה אמן ולפי גדול המצוה יגדל שכר המזכה. וכן בכלל מזכה שבעומדו בקהל אנשים, או בסעודות, יפתח פיו בדברי תורה, ואף מי שלא ידע דבר בדברי תורה, מכל מקום שאול ישאל האיש לתלמידי חכמים שבתוכם אפילו דבר רק בדברי תורה, ומתוך דפתח לה פתחא תורה אזלא ומרווחא, ונמצא גורם שיקיימו לדברי חז"ל שאמרו שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה וכו' ושלא יעברו על

דרכינו האר"י זצ"ל היה מזהירו תמיד ובחלום ידבר בו מכי סליק ר'ב לבי קברי, שירבה דרושיו להוכיח לעם ולהחזירם בתשובה, ובוה תלויה הגאולה, ואין קץ לשכרו, כמו שהפליגו בספר הזהר הקדוש [ח"ב דף קכ"ח] בשבח המגיע למזכי לחייבא, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים".

ובספר דברים (י"א כ"ב): "כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת, אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' אלהיכם, ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו", וכתב רבינו חיים ׳ עטר ז"ל בספר אור החיים הקדוש שם: "אומרו ללכת בכל דרכיו, כלל במאמר כל דרכיו, לומר אפילו דברים שאינם במושג בנבראים, והוא על דרך אומרם ז"ל בבא מציעא (פ"ה א') ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה, ואמרו ז"ל עוד כאילו בראו, וכפי זה מה ה' בורא ויוצר - כמו כן המכניס אהבתו יתברך בלב עם ה'" ודוק היטב.

ותנן במסכת אבות (פ"ה מ"ח): "כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. וכל המחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר על חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל".

ומצאתי לגאון רבי אליהו הכהן מאזמיר ז"ל בעל שבט מוסר בספרו מדרש האתמרי (דרוש ז' לתשובה דל"ד ע"א) שכתב: "משה זכה וזיכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, בא ללמדך חידוש גדול, ולומר שאדם שהוא מלומד לזכות את האחרים - גם אותן המצוות שעושה בינו לבין עצמו, נחשב לו

במידותיהם הטובות ומנהגיהם המשובחים והשתדלותם בעבודת הבורא ואהבתם הזכה בו, אינם כזכויות מי שמורה בני אדם אל הדרך הטובה, ומיישר הרשעים אל עבודת הבורא ית"ש, שזכויותיו נכפלות בעבור זכויותם בכל הימים ובכל הזמנים וכו', ומי שאין מתקן אלא נפשו בלבד תהיה זכותו מעטה, ומי שמתקן נפשו ונפשות רבות תכפל זכותו כפי זכויות כל מי שיתקן לאלהים כמו שאמרו רז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו", וכו'. והעתיקו רבינו בחיי ב"ר אשר ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ה מ"ח) ע"ש. [ונעלם דבר זה מהמהדיר שם].

ומהרח"ו ז"ל בשערי קדושה (ח"ב ש"ז) כתב בזה דבר נורא: "מזכי לחייביא - אברהם אבינו לא זכה לכל מעלותיו אלא משום ואת הנפש אשר עשו בחרן, וכל ראשי הדורות אינם זוכים או אינם נענשים אלא על סיבה זו" של זיכוי הרבים ע"ש. ועוד עיין לו בספרו עין הדעת טוב ח"ב. [נדווק היטב בדבריו ז"ל שאברהם אבינו זכה לכל מעלותיו בגלל היותו מזכה הרבים והנפש שעשו בחרן כנ"ל, ומה עם עשרה נסיונות, ובפרט נסיון העקידה דוק והבן הרבה...]

ולרבינו המאירי ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ה מ"כ) מצאתי שכתב: "ואין לך חסידות בעולם כמו המזכה את הרבים", ובספר שבט מוסר (פרק כ"ג סוף דף קע"ז) כתב: "אין זכות כמזכה את הרבים", ובעיון יעקב על עין יעקב תענית (כ"ב א') כתב שהמזכה את הרבים **בודאי** הוא בן העולם הבא ע"ש, והגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן ר"ץ אות ג') כתב: "הן כל יקר ראתה עיני ספר החזיונות כתובים באצבע מטהרת יד הקדש רבינו מהרח"ו זצ"ל בכתב ידו ממש, ושם נאמר

שלא יחטאו, וכי לא היו לו שמשים ועוזרים עושי רצונו שילכו הם ויעמדו על המשמר שלא יבואו לידי חטא. [נדחק לומר דאין אפוטרופוס לעריות, דהא אביי עצמו הלך, ועיין קידושין (פ"א א' וב') בעובדי דתנאי ואמוראי ודוק].

ויש להסביר על פי המבואר אצלנו בחיבורי יחי יעקב (סימן ו', וסימן ח', וסימן ל"ו) שהואיל ואביי היה **כהן מבית עלי** והרי עליהם נגזר שימותו צעירים בני שמונה עשרה, כאומרם בראש השנה (י"ח א') וביבמות (ק"ה א'), ועיין בפירוש רש"י ז"ל כתובות (פ"ה ב') וסנהדרין (י"ד א') ע"ש, [ואביי גם לא זכה לקיים מצות כיבוד אב ואם המאריכה ימים כקידושין ל"א ב'], לכך היה אביי עושה כל מיני עצות וטצדקי שיאריך ימים ויצא מכלל גזירה זו, וכמבואר בארוכה בחיבורי שם בראיות הרבה בס"ד, ועיין גם בשאר חיבוריי, ומינה נמי לנדון דידן שאביי בזה שהוא בעצמו הלך לשומרם מאיסור, רצה להיות בזה גם מזכה הרבים, ומזכה הרבים זוכה לאריכות ימים, כאשר נתבאר לעיל בס"ד, ולכן דווקא אביי הלך בעצמו ולא שלח שליח אחר במקומו ודוק.

ועוד נראה לי לומר בס"ד דאביי נאה דורש נאה מקיים, שהרי אביי עצמו לימדנו: "שמע מינה צורבא מדרבנן דאיכא במתא כל מילי דמתא עליה רמיא", כדאמר אביי במועד קטן (ו' רע"א), ופירש שם חד מן קמאי רבי שלמה בן היתום ז"ל: "כל מילי דמתא עליה רמיא עליו יהיה מוטל כל צורך הציבור, וצריך הוא לשים לב בכל צורכי הציבור", ולכן דייקא אביי הלך להפרישם מאיסור ולא שלח מאן דהוא אחר במקומו ודוק.

ודע דמה שאביי אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער, הנה הדבר מעניין כי

כאילו זיכה את הרבים, והטעם שמאחר שטבעו לזכות לאחרים, המצוות שעשה לעצמו בודאי הוא מטעם שלא בא לידו לעשותם עם אחרים כטבעו הטוב, שאם היה יכול לעשותם עם אחרים לזכותם היה עושה אתם, ולכך נחשבים לו כאילו עשם עם אחרים, וזהו כפל אומרם משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, כלומר מה שזכה לעצמו ומה שזיכה את הרבים הכל אחד, וגם מה שזכה לעצמו נחשב כאילו זיכה את האחרים וזכות הרבים תלוי בו, וכן הדבר בהפכו והיינו דאמר ריבעם חטא והחטיא ע"כ, ועיין מה שהבאתי עוד בזה בחיבורי יחי יוסף (סימן ט"ו סוף אות י"ט) וצרף לכאן.

ועם דברינו האמורים לעיל שכל המזכה את הרבים זוכה לאריכות ימים ושנות חיים, מסביר אני לעצמי, הא דאמרו במסכת סוכה (נ"ב סע"א): "תנו רבנן ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם וכו', ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, כי הגדיל לעשות, אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם, כי הא דאביי שמעיה לההוא גברא דקאמר לההיא איתתא נקדים וניזיל באורחא, אמר (אביי) איזיל אפרשינהו מאיסורא, אזל אבתרייהו תלתא פרסי באגמא, כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקאמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא, אמר אביי אי מאן דסני לי הוה לא הוי מצי לאוקמיה נפשיה, אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער, אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו". ועיין בפירוש רש"י ז"ל.

ונתעוררתי בס"ד מדוע היה צריך דווקא האמורא **אביי הוא בכבודו** ו**בעצמו** ללכת אתם ולשמור ולהשיג עליהם

האמת, ובעבור תחינתי השיב האיש לי דבר כיבוי הנר רמז לך שימי חיך כבר עברו כי הנר הוא רמז נשמת אדם, רמזתי לך ברמיזות, והנה כאשר מהר חזרתי לדולקה כך מהרה השי"ת ישלח לך ארוכה וזהו שהראתי באותותי. וידוע תדע שבישיבה של מעלה שקלו במאזניים זכיותך ופעלך, והכריעו הזכויות ובאתי לבשרך שהאל הרחמן הוסיף ימים על ימך, ואמר למלאך הרף ירך כי עוד לאל ידו **לזכות את הרבים במצוותי**, חק חקתי לך שביום השלישי תעמוד מחולי זה, וזה המעשה היה שלשה ימים קודם חג השבועות. וכאשר פתר לי כך היה, חזק חזקני בריה חדשה עשני, עליו כל טובתי, ומיד אזרתי כגבר חלצי קמתי על משמרת הקודש. וחיבר פירוש על התורה ונביאים וכתובים, וקרא שמו חיבורי לקט, זכותו יעמוד לנו" ע"כ מספר יסוד יוסף.

ודע כי בספר יסוד יוסף שם כתב זאת על רבי אברהם מחבר ספר לקט, ומשום מה תלמידו בספר קב הישר (פרק י"ח) העתיק וכתב אגב שיטפיה רבי אברהם מחבר "שבולי הלקט", ושגיאה זו הולידה שבכמה וכמה ספרים שגו ושינו וכתבו זאת על רבינו **צדקיה הרופא ז"ל**, בעל שבולי הלקט, והוסיפו שכן כתוב בהקדמת ספרו, כמו שתראה בספר ה"ע (ח"ה דף שצ"ב), ובספר כרם יוסף (דף ס"א) ועוד, אבל ז"א, והעידו על מה שאינו, ובהקדמת רבי צדקיה לספרו שבלי הלקט (ד"ז ע"ב), אין זכר לזה כלל וכלל, ותמוה שכתבו כך ולא עיינו בהקדמת ספר שבלי הלקט, ואיחלף להו רבי אברהם בעל לקט, עם רבי צדקיה בעל שבלי הלקט, והוא תימה. [ועל רבי אברהם מחבר ספר לקט על תנ"ך - כעת איני יודע מאומה וצ"ב].

התבוננתי ושמתי לב דמי שהיה לו צער היה תולה עצמו "בעיברא דדשא", כמבואר כאן גבי אביי, וכן בחגיגה (ט"ו ב') גבי רב יהודה, ואילו בפסחים (ס"ח ב') מבואר דרב ששת תלא עצמו בעברא דדשא והיה שמח, ועיין גיטין (ל"ב ב') גבי רב נחמן בר יצחק דתלא נפשיה בעברא דדשא וקא בעי, ועיין עירובין (ק"ב א'), וביצה (מ' א') דוק ועיין.

ואחתום דברי כאן במעשה רב על מעלת מזכה הרבים שזוכה לחיים, ואביא דברי הגאון רבי יוסף ב"ר יהודה מדובנא ז"ל [נח נפשיה כ"ט בניסן תס"ו, ויש אומרים שנת ת"ס] בספרו יסוד יוסף (פרק י"ז דט"ו ע"ד): "בוא וראה מה שהעיד על עצמו הרב החסיד מוהר"ר אברהם בעל ספר חיבורי לקט בהקדמת ספרו וזו לשונו "אמר הכותב אזכיר כאן נפלאות שעשה ה' עמדי בעת עברי עלי תלאות בימי חליי, חליתי על ערש דוי, ומרוב כאבי שוממתי אמרתי פקדתי יתר שנותי רבו עלי מכאובים, עד שרחקו ממני קרובי כי הייתי למשא לבני ביתי, ולפני אבותי המו מעי בי, ולבי יחיל בקרבי בזכרי אורחא רחיקא וקלילא זודתאי, מבקרי חוליי והעומדים עלי לשמור יציאת נשמתי כאשר ראו שנתקררו אברי ועצמותי ובאתי עד הגסיסה, ועד שערי מיתה, העומדים עלי רחקו, אשתי ואחותי ראו בי סימני מיתה כדרך צאת הנשמה מהגוף, ופני בהשתנות פני וחזותי, וה' ברחמיו יסור יסרני ולמות לא נתנני, ולא בזכותי רק בזכות אבותי הקדושים.

ובמראה ראיתי בעיני אדם קצר קומה עמד לפני ונר דולק בידו, ואז שיעור שערתי יאיר הנר לפני, וכהרף עין התחיל כיבה וחזר ודלקו מהר לעיני. ואמרתי יגיד לי אדוני מה זה שאתה עושה לפני בנר הזה תגיד לי

סימן עז

זכרון יום המיתה

קלה ולא לבן אדם שהוא בעל שכל, כי יתן אל ליבו ענין המיתה ויסורי הגיהנם כדי להיות לבו תמיד קשור ביראת ה' כל היום, וכבר אמרו בספר הזהר הקדוש ח"א (דר"כ ע"א): "זכאי חסידי בכל יומא ויומא מסתכלי בלביהו כאלו ההוא יומא מסתלקי מעלמא, ועבדין תיובתא שלימתא קמי מאריהון, ולא יצטרכון למלה אחרא, זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי", **וזה ברוק ומנוסה אצל רבים כי כל עוד תמיד לנגד עיניו יום המיתה - יותר ויותר יהיה לו אריכות ימים, ומילתא בטעמא כי על ידי שהוא זכר יום המיתה תמיד הוא עושה תשובה וכנ"ל בדברי ספר הזהר וגדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם כדאמרו ביומא (פ"ו ב')** "עכ"ל ודוק. [ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך צואה וערך קבר)].

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בהקדמת ספרו תוכחת חיים ספר שמות (דף ח'): "בהיות האדם ירא וחרד מיום המות לא יחטא, **וזוכה להאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים**, וכבר אמרו בכרכות (ה' א') יזכיר לו יום המיתה, ואם יש בני אדם שהם מקפידים כשמזכירים להם יום המות ודברי מיתה וכריתות, כי לא מסמנא להו מילתא, והם מצטערים (ונקרא בע"ז אגואריאמיינטו) - חס וחלילה שיעלה כן על דעת בן אדם שהוא בעל שכל, כי מה שנזכר בתורה מיתות וכריתות ועונשים הוא כדי שיזהר בהם האדם ויזכה לחיים" עש"ב.

ועוד בתוכחת חיים שם (דף י') חזר וכתב: "אין שייך באזהרות הדינים שמוכיח אדם לחבירו שום הקפדה וצער דלא מסמנא מילתא ואגואריאמיינטו, כי זה הוא דרך נשים שדעתן

סימן עח

ולילה ואכילה גסה

החלאים, ורוב החלאים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים, וכו' וכו', וכל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו, **עד שיזקין הרבה**, וימות ואינו צריך לרופא ויהיה גופו שלם ועומד על בוריו, כל ימיו אלא אם כן היה גופו רע מתחילת ברייתו, או אם היה רגיל במנהג מן המנהגות הרעים מתחילת מולדתו, או אם תבא מכת דבר או מכת בצורת לעולם" עכ"ל. ועיין

בספר סדר הדורות ח"א (האלף הראשון ד"י ע"א) הביא: "הדורות הראשונים היו אוכלי צמחי אדמה ושתי מים, ולא שטופים בזימה, לכן האריכו ימים, אבל אחר המבול שהותרו לאכול בשר ולשתות יין נתקצרו ימיהם" ע"ש. [וצע"ק ששתית יין הותרה גם קודם המבול. ועיין באור החיים הקדוש (ר"פ ויהי) ודוק היטב].

וכבר כתב רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות דעות (פ"ד הט"ו): "אכילה גסה לגוף כל אדם - כמו סם המות, והוא עיקר לכל

ולזה אמרו דבכלל הברכה "בשבע כלכלתנו" על דרך יכלכל דבריו במשפט, וכדאיתא בתלמוד. [עיי'ן חולין פ"ד ב']. ויש מלכות [שבזמן אכילתם] מביאים משקל למדוד שיעור אכילתם, לא פחות ולא יותר". ובספרו וימהר אברהם (מערכת ח' אות ט"ל) כתב: "עוף הנקרא חול זכה לאריכות ימים שאין לו מיתה, וזכה לכך בשביל שאינו להוט אחר האכילה עיין מדרש תלפיות (דקמ"ט סע"ב) ודוק.

וזו לשון הרשב"ץ ז"ל בפירושו מגן אבות על מסכת אבות (פ"ב מ"ז): "מרבה בשר מרבה רימה, המשביע את עצמו ואכל ושבע ודשן, והוא עושה כן כדי שיוסיף ימים על ימיו, אבל לא מפני זה יאריך ימים ביותר ממה שהוא קצוב לו, והרבה כחושים אשר במשמניהם רזון, הם מאריכים ימים, וזה שהרבה בשר לא הועיל לו באריכות ימים, וביום המות יהיה לו ריבוי בשרו לצער שהוא מרבה רימה, ואמרו רז"ל בברכות (י"ח ב') ובשבת (י"ג ב' וקנ"ב א') קשה רימה למת כמחט בבשר חי, שנאמר אך בשרו עליו יכאב, הרי שריבוי בשרו לא הועיל לו והרבה צער, ועל זה אמרו בשבת (קנ"א ב') וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם אלו בני אדם שעושים כל ימיהם כחגים שכריסים נבקעת על פניהם ואומרת לו טול מה שנתת בי" ודוק.

והנאון הצדיק רבי שלום משאץ זצ"ל בספרו אור גנוז (פרשת כי תשא אות ב' דקמ"ט ע"א) כתב: "האכילה היא סיבת מיתה הטבעית, כי היא להשלים הניתך, ובימי הזקנה ההוצאה היא יותר מההכנסה כידוע, וכל **המרבה באכילה** - **מקצר ימיו** רח"ל, כידוע בחכמת הרפואה, ואמר רופא אחד בני אדם קוברים קבריהם בשיניהם, והרב הקדוש רבי פינחס מקוריץ זצ"ל אמר מיעוט אכילה טוב לאריכות ימים, וכן נח הצדיק בירך לעוף ששמו חול

לגאון יעב"ץ ז"ל בספרו מגדל עוז (נוה חכם) מה שהעיר בדברי הרמב"ם הללו עיין שם.

וכתב רבינו יונה ז"ל בפירושו על התורה (פרשת אחרי מות דף קצ"ה): "אין די לו לזולל וסובא שלא יעשיר ולא יקום חילו ואחריתו עדי אובד, אשר לא ידרוש בחכמה ועושר, אלא **אפילו בעולם הזה ישחית בנין גופו ויהרסנו, באכילות גסות ובמאכלים המזיקים המחליאים את הגוף בתחלואים רעים הממיתים אותו או משחיתין הדר גופו וכו', נמצא הזולל והסובא מפסיד כבודו שהוא עושרו ויבוא מחמת כן לעבור כמה עבירות כגון גזילה וחמס וגניבה והוא מביא לידי ריש, וישנא התוכחות, ונמצא מפסיד חיי העולם הבא כמו שכתוב שונא תוכחת ימות, ואפילו העולם הזה יפסיד בהתגבר עליו החלאים הבאים מרובי המאכלים" וכו'.**

וכיוצא בזה כתב רבינו יונה ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ב מ"ז): "מה שאמר מרבה בשר מרבה רימה, שעל ידי התענוג יתקצרו ימיו, ועל ידי עמל תורה יארכו"ן ע"ש, ולדבריו אלו העירני בני היקר הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

עוד הראני בני רבי אברהם אליעזר שליט"א דברי הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו ואברהם זקן (מערכת ש' אות ב' ד"ל ע"ב): "בנוסח תפילת נשמת כל חי "ובשבע כלכלתנו", נראה כוונתם ז"ל דכשיש שובע בעולם לוקחין הכל בזול, וממלאין בטנם, ובאכילה מרובה מעותד להזיק להם האסטומכא, ולפעמים מקרב המיתה רח"ל, ועל זה ישא ברכה מאת ה' דאוכל קמעה ומתברך במעיו שלא יאכל הרבה ויזיק לו, וכמו שדרשו בספר הזהר הקדוש ואכלת ושבעת שהוא כזית,

על אכילה מרובה דעובר על כל תשחית דגופא, וגם אם אוכל בחול יתר על בריאותו הכל הולך לסט"א" ע"ש.

ולפי האמור דבאכילה מרובה יש כל תשחית, מובן נמי מדוע דבר זה מקצר ימים, שהרי הזהירות בלאו זה מוסיפה ימים, וכדכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו קול החיים (סימן ר' אות ט) ואיפכא איפכא ודוק, ועיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי הנכחי לעיל (ערך כל תשחית) וצ"ח לכאן.

והרב חסד לאלפים ז"ל, בספרו פלא יועץ (ערך כללות אות י) הוסיף: "כל סעודות החול הנוסף על כדי בריאותו הולך לסט"א, ואוי לו כי אבריו מתטמאים כי שוכן עליהם הסט"א", ע"ש. ובספר שבט מוסר (פרק י"ט דף קמ"ז) כתב: "מיד בראות השטן כי האדם מוסיף אכילה ושתייה, מרקד לפניו להכשילו בכל העבירות" ע"ש.

ובתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו שמחת הרגל על הגדה של פסח (לימוד ג' דכ"א דפ"ח): "ואני שמעתי מפי מגידי אמת שבזמן הרב הגדול קדוש יאמר לו מלומד בנסים כמהר"ר יוסף קובו זצ"ל כשבתו על כסא מלכותו בשאלוניקי, איש אחד צנוע אמרו שהיה לו מגיד ומגלה רזין. והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר, המה ראו כן תמהו שהיה אומר סודות ונסתרות ומקודם לא הוה בר הכי כלל. והגיעה השמועה מפום רבנן להרב הגדול הנ"ל וכה ענם צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתייה, והשיבוהו ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם. והשיבם הרב הגדול הנזכר אם כן אין צריך יותר בדיקה וחיפוש, ופומיה מחכים עלוהי כי הוא מהסט"א, דהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה, ואני גוזר ששום אחד לא ילך אצלו וכך

בחיי נצח מפני שהמתין באכילתו, עיין סנהדרין (ק"ח ב') ורש"י שם, וְהוסיף וכתב: "ולולא דמסתפינא אמינא מילתא חדתא דאבותינו אוכלי המן במדבר לא מתו מיתה טבעית רק בדרך עונש מגיפה רח"ל" ע"ש. וכן הוא בספרו דעת שלום על פרק שירה ח"ג (בליקוטים דרכ"ט ע"א) ובדעת שלום על התורה (פרשת בראשית) ע"ש.

וביוצא בזה כתב עוד שם בספרו אור הגנוז (מאמרי פסח דע"ז רע"ב): "והרב הקדוש רבינו פינחס מקוריץ אמר שסגולה לאריכות ימים היא לאכול מעט מן המעט" ועוד עיין שם.

והוסיף וכתב רבינו יונה ז"ל בפירושו לתורה (פרשת שמיני דף קע"ו): "חייבה התורה סקילה לזולל וסובא כחיוב אחת מן העבירות החמורות, להקנות מוסר שלא יאכל אדם אכילה גסה", ועוד לו שם בפרשת בחקתי (דף ר"א) ע"ש.

ונודעים דברי רבינו הראב"ע ז"ל בפירושו לתורה דברים (כ"א י"ח) בענין בן סורר ומורה שכתב שם: "והנה זה [הזולל וסובא] כמו אפיקורוס כי לא יבקש חיי העולם הזה כי אם להתענג בכל מיני מאכל ומשתה" ע"ש. ועיין עוד בדברות קדשם של רבותינו הקדושים בספר החינוך (מצוה רמ"ח), ובשערי תשובה (ש"ב אות י"ח ואות י"ט) ואכמ"ל. ועיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך ימשוך ידו מסעורתו) ע"ש.

ובתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ד אות ח'): "כל האוכל אכילה מרובה עובר בשלשה לאוין, השמר לך, פן תשכח, כל תשקצו, כן כתבו הקדוש בעל של"ה, ובפרי מגדים (במשבצות זהב סימן ק"ע אות י). ובספר חסד לאלפים (דצ"ד ע"א) הזהיר מאוד

מעכבים את הלימוד וכדאמרו במדרש והובא בתוספות כתובות (ק"ד א') עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ואמרו גיטין (ע' א') סעודתך שהנאתך הימנה משוך ידך הימנה" עכל"ק. [ושמעתי מהרה"ג הרנ"ס שליט"א שאמר: **בטן** עולה בגימטריא **טומאה**, חושבנא דדין כחושבנא דדין, ולהאמור יובן היטב].

ודברי המדרש שהביאו התוספות הנ"ל, נמצאים במדרש תנא דבי אליהו רבה (פרק כ"ו) דהכי איתמר להדיא: "לא זכה אדם שיבקש רחמים על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו, יבקש אדם רחמים על אכילה ושתיה יתירה שלא תיכנס לתוך מעיו וכו', מעשה ברבי יהודה הנשיא שאמר בשעת פטירתו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעמלתי בעשר אצבעותי ולא אכלתי אלא באחת, ולא אמרתי אלך אוכל ואשתה ואהנה ואלך לי מן העולם ולא עשיתי אלא כדי חיי ועסקתי בתורה כל ימי חיי, עכשיו תנו לי מנוחה בבית עולמי. מה השיבוהו יבא שלום ינוחו על משכבותם. הולך נכוחו".

ואביא דברות קדשו של אדמו"ר הגאון שר התורה רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין, בקונטרס דברי חלומות, שבסוף ספרו רסיסי לילה (אות ה' דצ"א ע"ג) מה שחלם וביאר בדברי מדרש תנא דבי אליהו ודברי התוספות דכתובות הנ"ל: "במוצאי שבת קודש של פרשת שמות שנת תזכ"ר, חלם לי שחכם אחד היה דורש ומדקדק על פסוק ואכלת ושבעת השמרו לכם פן יפתה וגו' הסמיכות, וגם הלשון יפתה דמשמע ממילא [שהיה לו לומר תפתו בלבבכם], ואמר שכבר דקדקו בספרים על זה, והוא היה אומר איזה תירוצן על זה, שאיני זוכר.

היה דפרשו ממנו ונתגלה שהיה מהסט"א" עכל"ק.

ובם"ד מצאתי שורש הדברים בספר זהר הקדוש ח"ב (דקס"ח ע"ב): "ואצטריך דלא ישתכח בלעזן על פתוריה, **דהא בלענו מסטרא אחרא הוי**, ורזא דא הלעיטני נא, אורח בלענו והכי אצטריך לסטרא אחרא וכתב ובטן רשעים תחסר" ודוק. ולא ידעתי מדוע הגאון חיד"א ז"ל לא ציין לדברי רבותינו ז"ל בספר הזהר הנ"ל.

והגאון חיד"א ז"ל האריך במוסרו הטוב בזה עיין לו בספרו לב דוד (ר"פ ט', דף נ'). ושם פרק ט"ז דף ע"ג, ובספרו עבודת הקודש מורה באצבע (אות ט"ל, ואות ק"ג - ק"ח), וצפורן שמיר (אות מ"ד ומ"ה, ואות ס"ב - ס"ו, ואות ק"ו) ועוד שם (סימן י"ג ד"ה שלהן) ע"ש.

ומפורסמים דברות קדשו של שארי, ראש הגולה, הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי ש"ב (פרשת בראשית): "אמרו רז"ל אין קידוש אלא במקום סעודה, רמזו לפי דרכם שלא יתקדש האדם בקדושה יתירה, לפלוט הסיגים הבלועים בו, אלא במקום סעודה, כלומר כאשר יהי נזהר באכילתו בכל הפרטים הנ"ל" עיין שם דברי אלהים חיים, ועיין באור החיים הקדוש (פרשת אחרי) ודוק.

ומרנא ורבנא מופת הדור והדרו, רבינו הגדול הגאון בעל חזון איש זצ"ל באגרותיו היקרות (ח"א סימן כ') כתב: "ליזהר מאד מאד מאכילת תענוג, ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות, בטומאת הנפש של מלוי התאווה באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה הוא מן השפלים מאד

ומצאתי בספר תשב"ץ לרבינו שמשון ז"ל תלמיד מהר"ם מרוטנברג ז"ל (סימן תקל"ב) שכתב: "בתשובות הגאונים יש עד שיבקש אדם שתכנס התורה לתוך מעיו יבקש שלא יכנסו מעדנים לתוך מעיו. כי מחמת שאדם מרבה במעדנים בכל יום בא לידי עבירה" עכ"ל.

ויש להבין, מדוע הביא זאת משם תשובות הגאונים, והרי הדברים מפורשים בדברי מדרש תנא דבי אליהו וכו"ל, ובעל כרחיך צריך לומר דכוונתו שהגאונים מייתו להך מדרשא, וכיוצא בזה כתבו התוספות בבבא מציעא (ק"ד ב') **שהגאונים** כתבו בשם **מדרש תנא דבי אליהו** ע"ש, והוא ממש כנדרון דידן ודוק. ובהגהות שבעת נרות על ספר התשב"ץ שם לפי הנראה לא ידע לפי שעה היכן מדרש חז"ל זה ע"ש].

והגאון חיד"א ז"ל, בספרו פתח עינים כתובות (שם), ובספרו דברים אחדים (קונטרס אחורי תרעא דקפ"א ע"ד), כתב שמצא בתנא דבי אליהו נוסח אחר ממה שהביאו התוספות ע"ש, ולפי מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן קנ"ז אות א') מבואר שכוונתו לתנא דבי אליהו (פרק י') ע"ש.

ותמה אני על עצמי, שהרי כוונת התוספות לתנא דבי אליהו פרק כ"ו ולא נתכוונו לדברי המדרש בפרק י' שציין החיד"א ז"ל, וזה ברור, ובפרט לפי סיום לשונם דמייתו מעשה דרבי יהודה הנשיא ע"ש. וצ"ע.

עבשיו בימים אלו נדפס מחדש ספרו של הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל עיני כל חי, וראיתי לו בחידושו לכתובות שהאריך לתמוה כן על הגאון חיד"א ז"ל עיין בו בארוכה, ועיין גם בספרו כף החיים (סימן כ"ד אות י') ע"ש.

ואני הייתי משיב על זה בזה הלשון, מי שטעם טעם יראת חטא מימיו, ונכנס בדרכי החסידות, יודע כי **התחלת החסידות לקדש אכילתו שיהיה בקדושה**, וכמו שכתב במדרש תנא דבי אליהו רבא (פרק כ"ו) והובא בתוספות כתובות (ק"ד א'), עד שאדם מתפלל [כן הוא הלשון בתוספות, אבל במדרש שם איתא ואם לא זכה אדם לבקש רחמים על דברי תורה וכו'] מכל מקום יבקש רחמים וכו', על דברי תורה שיכנסו לתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתייה יתירה [כן הוא לשון המדרש שם, ובתוספות איתא מעדנים] שלא יכנס לתוך מעיו, והיינו שלא בקדושה רק הכל בקדושה כדרכי [שנקרא רבינו הקדוש כי לא נהנה מעולם הזה וכו'] אף שאמרו בעבודה זרה (י"א א'), ועיין בתוספות (שם) דלא פסק מעל שולחנו צנון וחזרת, רק שיהיה הכל בקדושה] כי השביעה מתאות אכילה שלא בקדושה גוררת עוון, כמו שאמרו בברכות (ל"ב א') מלי כריסי זני ביש, וכמו שנאמר פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת וגו'. וזהו השמרו לכם באכילה ושביעה שיהיה בקדושה, פן אם לא יהיה בקדושה, יפתה על ידי זה הלב ממילא [וכנודע בסוד האכילה כשאין מעלה הניצוצות שבאוכל, יוכלו חס ושלום לקלקלו ולהחטיאן] וסרתם וגו'. והוא מפורש כן בפירושו רש"י במקומו בחומש שם. עד כאן מה שנשאר רשום עדיין במחשבתו בהקיצו משנת"י, עכ"ל.

ודבר זה שתחילת עבודה ה' והחסידות היא קדושה האכילה הוא יסוד מוסד במשנת הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל ואם באנו לציין אין אנחנו מספיקין, ואנקוט ואציין לדוגמא לספרו תקנת השבין (סימן י'), וספרו מחשבות חרוץ (סימן י"ט), וספרו פרי צדיק ח"א (פרשת נח סימן ד', ופרשת וישב אות ו'), ושם ח"ב (פרשת יתרו אות ו', ומאמרי ט"ו בשבט), ועוד ועוד.

בפסקיו לברכות (פ"ג סכ"ג), וכן כתב הרא"ש בתוספותיו לשם (כ"ג א'), וכן כתב בשו"ת מהרי"ק החדשות (סימן ל"ז) ע"ש, ובאור זרוע בבא בתרא (פ"ח סימן קכ"ט) כתב: "דהלכה כרבי יוחנן מחבירו" ע"ש. וגוף כלל זה שנתנו לנו רבותינו הראשונים, צל"ע ועיין היטב ביצה (ד' ב'), ומבואר אצלינו בארוכה במקומו בס"ד.

ובן מה שכתב שאילו היה אוכל פחות וכו' - תירוצו זה כעין שאמרו בתענית (ד' סע"א וע"ב) ע"ש, איברא שדבריו חדשים ויש לעמוד עליהם, יראה המעיין כי אכמ"ל.

ורבינו עובדיה ספורנו ז"ל בפירושו היקר על התורה בראשית (מ"ז י"ז) אחר שהביא דברי התלמוד תענית (י"א א') המרעיב עצמו בשנות רעבון, ניצול ממיתה משונה ע"ש, סיים וכתב: "אמרו חכמי הרפואה שהשובע אחר הרעב גורם חולי ממית", רח"ל עכ"ל ודוק.

וראיתי לחד מן קמיא, רבי שלמה פרחון ז"ל בספרו מחברת הערוך (ערך לבב) שכתב: "האיש שאינו אוכל הרבה - יהיה לו לבבות הרבה לחכמה. ואם תאמר והא רבי יוחנן דבעל בשר הוה [ברכות י"ג ב'], והיה האבר שלו שהוא זרועו העליון כמו שק מלא כך וכך קיבץ [ב"מ פ"ד א'] והיה לו לב נבון מאד שהרי הלכה כמותו בכל מקום. הוי יודע כי יותר היה חכם ונבון אם היה אוכל מעט" ע"ש. וכן כתב עוד שם במחברת הערוך (ערך ביב): "מי שאינו אוכל הרבה יכול להבין ולהשיג לב יותר מן השבע" ע"ש.

והנה מה שכתב שהיה האבר שלו שהכוונה זרועו וכו', ראיתי שגם הריטב"א ז"ל בבא מציעא שם פירש כן, והובא בשיטה מקובצת שם, ועיין רש"י ותוספות שם ודוק. **ומה** שכתב דהלכה כרבי יוחנן בכל מקום, מצאתי בס"ד שכן כתב הרא"ש ז"ל

סימן עמ

זקנים

לחוש בעבור כבוד הזקנה, כי בודאי אילולי שיש לו זכות לא היו לזקן כל השנים הללו, ויקחו מוסר מאדון הנביאים אבי התעודה משה רבינו ע"ה שהיה מתיירא מפני עוג מלך הבשן בשביל השנים שהיו לו יותר ממנו, עם היות עוג מלך גוי ומשה בישורון מלך, כל שכן וקל וחומר בחורים קטני המעלה והזקן כנגדו יהודי, וכל שכן אם הזקן תלמיד חכם יזהר הבחור שלא לנגוע בקצהו **ובזכות זה יזכה לזקנה ולשיבה טובה.**

והטעם שהחולק כבוד לזקנים וכן לרבו שהוא במקום זקן מאריך ימים, כתב בספר ראשית חכמה (שער היראה פרק ט"ו) משום

כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת ז' אות ט'): "אמרו במדרש במדבר רבה (פ"ט סל"ב) כשבא משה לעשות מלחמה עם [עוג מלך הבשן] נתיירא הימנו, אמר אני בן מאה ועשרים שנה, וזה יותר מחמש מאות, אלוילי שהיה לו זכות לא חי כל השנים האלו, אמר לו הקב"ה למשה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו בידך, הרגהו ועשית לו כאשר עשית לסיחון" וכו'.

מכאן תוכחה על בחורים העושים הכעסות וקינטורים לזקנים, והם צריכים לחלוק להם כבוד, ואפילו שלפי דעתם הזקנים עושים דברים שנראים שאינם כהוגן ח"ו, צריכים

לאריכות ימים" עכ"ל, והן הם דברי המדרש שהביא הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל כנל, ודוק.

ובתב בספר עלי תמר על ירושלמי ברכות (פ"ו ה"ב דרכ"ג ע"ב): "צהבו פניו שהשיב את הזקן המזולזל בכבוד זקן עונשו חמור וגורם לו קיצור ימים, (עיין מנחות ס"ח ב'), ולעומת זה המכבד הזקן מאריך ימים, וקל וחומר הוא שכן מידה טובה מרובה, וכמו שאמרו בירושלמי תענית (פ"ד ה"ב) שרבי חנינא אמר זכיתי להאריך ימים, אבל לא ידעתי אם בשביל דבר זה שקבלתי להיות מתמנה אחרון לרשות הישיבה, או בשביל כשהייתי עולה מן טבריא לציפורי הייתי מעקם הדרך לכנוס לשאול בשלום רבי שמעון בן חלפתא שהיה גר בעין תינה, ואין אני יודע אם הוא בשביל כך או כך ע"ש, ובשניהם היה זה ויתור חשוב בכדי לכבד זקן, והמכבד זקנים זוכה לאריכות ימים, והא שהיה מסופק איזה עובדא לו מפני שהיה מסופק איזה כיבוד היה נסיון יותר אם דין קדימה להסב, או עקימת הדרך לעין תינה לשם ביקור רבי שמעון בן חלפתא" וע"ש, ועיין גם בספר עלי תמר לירושלמי תענית שם.

דע כי הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו עיני כל חי (דרכ"ב ע"ד) כתב: "השומע דברי הזקן, הוי מידה כנגד מידה הוא שמע דברי הזקן, לפיכך הוא נמי יעשה זקן, וכן מרגלא בפומי דאינשי כל השומע להברי זקן הוא עצמו יהי זקן" ע"ש.

שהכבוד תלוי למעלה ושם מקום אריכות הימים ומי שאינו חולק כבוד לזקן או רבו לא יאריך ימים כאומרם בקידושין (ל"ג ב') ע"ש.

ולענ"ד לומר טעם דמסתבר כי מי שאינו חולק לזקן או לרבו, מראה שאינו מחשיב את השנים של הזקן, וכן תורת רבו שלימדו תורה, לכן מידה כנגד מידה לא יזכה לשנים רבות, וכבר אמרו בסנהדרין (נ"ב א') כי כמה גמלים זקנים טעונים משא מעורות גמלים צעירים ע"ש.

ובודאי כי כל הבא כנגד זקן, ובפרט בהיותו תלמיד חכם, שאינו מחשיב זקנותו ולא לתורתו, יהיה עונשו גדול בר מינן, כי כן כל בר דעת תהיה יראת ה' על פניו לכבד הזקנים מאחר שהקב"ה חלק כבוד לזקנים, והוא גם כן בכלל והלכת בדרכיו מה הקב"ה וכו' אף אתה וזה ברור", עד כאן דברי הגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל. ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (ערך החלשת דעת תלמיד חכם) וצ"ח לכאן.

ומר מחותני, הגאון המובהק רבי עמנואל טולידאנו שליט"א בספרו היקר עטה אור, דעת ואמונה, (מאמר י' דקנ"ז סע"ב) כתב: "ובודאי אין אריכות ימים באה בחינם, וכבר אמר לי פעם הסבא הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל, על איזה שידוך, שרצינו לברר אם הסבא של המדובר היה אדם כשר, ואמר כיון שזכה לאריכות ימים זאת הוכחה שהיה אדם כשר, וכי בחינם אדם זוכה

סימן פ

זריזות

ר"ל"ג דמ"ב רע"א): "טוב להקדים את עצמו למצוה כשאינו עוסק במצוה, וזריזים מקדימים

כתב הגאון הקדוש מבוטאשטאש ז"ל בספר אשל אברהם מהדורה תנינא או"ח (ר"ס

נקרא חי וכמו שכתב הרב של"ה ע"ש, ועוד לו בספרו נפש כל חי (מערכת ז' אות י"א), ועיין מה שכתבתי בזה בס"ד בחיבורי ויחי יעקב (סימן נ"ז) וצרף לכאן.

וטעמא דמילתא יש לומר כי הזריז נדבק בשכינה, כמו שכתב בספר ראשית חכמה (שער האהבה פי"א) והובא בספר תנופה חיים (פרשת ואתחנן אות י"א) ע"ש, וכזאת מבואר בספרו נפש חיים שם (אות ט'), והדבוק בשכינה זוכה לחיים כמבואר בפתיחה לחיבורי הנכחי כאן, ועיין לקמן (ערך פרו ורבו) עש"ב.

למצות ומוסיפים להם חיים טובים בזה ובכא תמיד". ודוק בלשון קדשו שאמר שמוסיפים להם חיים "טובים", ואמר עוד "תמיד", ואמר עוד "בזה ובכא" והבן.

ועיין עוד בזה לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ז' אות כ"ט סק"ח) שכתב: "זריז במצות זוכה לאריכות ימים כן אמרו רז"ל במדרש במדבר רבה (פכ"ב ס"ה), ואמרו שם דיהושע נתקצרו ימיו על שהאריך במלחמת ל"א מלכים ע"ש, ובקונטרס ישמח חיים (מערכת ח') נתתי טעם בזה דהזריז במצות

סימן פא

חברא קדישא

קדישא". זה היה כנראה מסורת קדומה, ואולי גם ראו בה סגולה לאריכות ימים - הערת בני הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

לחרשם ב"חברא קדישא" נראה שהוא סגולה לאריכות ימים, כתב בספר פניני הרא"מ (אות ז'): "מנהג עתיק היה בימים ההם, שכל איש מכובד היה נכנס לחברות ב"חברא

סימן פב

חומרות חסידות וסייגים

ז"ל רבה של עיר התורה ארם צובה היא חלב, בספרו היקר חכמה ומוסר (דך חיים פרק א' דף צ"ב): "תנן באבות (פ"ב מ"ז) מרבה תורה מרבה חיים, ויש לפרש אומרו מרבה תורה שבא והוסיף לעצמו כמה חומרות וסייגים שגזרו בהם רבנן, אשר אינם כתובים בתורה, ומבשרו התנא בזה שמרבה חיים" עכ"ל.

ואבן כבר בחיבורי ויחי יעקב (סימן א') הארכתי בס"ד בענין זה שכל העושה סייגים חומרות וחסידות זוכה לאריכות ימים, ועוד עיין בוויחי יעקב שם (סימן ל"ה דף ק"ו),

א.

כתב מר זקני הגאון המקובל רבי יעקב חיים סופר ז"ל בספרו כף החיים (סימן רמ"א אות ז'): "ובפרט לפי מה שכתבתי שיש חיוב על כל אדם ללמוד בלילה, וכמה טובות מגיע לו על ידי זה, ושכרו מרובה, וכל המרבה בחסידות מאריך חיים" עכ"ל - הערת בני בכורי הרה"ג חו"ב רבי אברהם אליעזר שליט"א.

ובזאת ראיתי אני שכתב ראש על אר"ץ, מר ניהו הגאון המובהק רבי אברהם ענתבי

גם בספרו נפש כל חי (מערכת א' אות כ"ז) ובכל אשר ציין שם].

ואדמו"ר הגאון אביר יעקב אביחצרא זצ"ל, בספרו אלף בינה (אות מ' סק"ו דף קפ"ח) כה לימדנו: "בא לומר דלאו דווקא באכילה ושתיה היה נזהר [דוד המלך ע"ה], אלא בכל מילי דחסידות שהחמירו וז"ל היה שומר עצמו, כי המבקש השגה מעליא, צריך לקיים כל מיני חומרות, ויהיה מתנהג בחסידות בכל מעשיו, וכל זה הורה לנו הקב"ה בתורה, ועל ידי נביאיו, ועל ידי חכמיו, דההתדבקות בו צריכה קדושה יתירה", עיין שם כל דברות קדשו זיע"א.

ובתב הגאון הצדיק מווארשא רבי יעקב חיים נפתלי זצ"ל בצוואתו הנדפסת בספרו דרכי חיים (דל"א ע"ד ודל"ב רע"א): "תחמירו על עצמכם בכל עניני החומרות שבעולם בכל פרט ופרט וכו', על כל פנים ישגיח על עצמו שלא לחפש קולות, כי סופו של מחפש קולות, לחפש גם תחת להרי החושך" ע"ש.

ואחתום באחרון חביב, הוא מר זקני הגאון זצ"ל, שכתב בספרו כף החיים (סימן קנ"ח אות כ"ה) בענין שצריך להזהר בנטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה, ואחר שהביא דברי הרבה פוסקים שהזהירו על זה, סיים ואמר: "ועיין לרבינו האר"י ז"ל (שער הגלגולים הקדמה כ"ב) שכתב דכשמעלין את האדם במעלות כפי ערך המעלה שמעלין אותו, צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצות כחוט השערה ובכל מדריגה ומדריגה שעולה צריך מירוק מחדש ע"ש, ועל כן יש חסידים הנזהרים ללכת אחרי דברי המחמיר אף על פי דלפום דינא הוא מותר, וטעמם מפני שבעת העליות מדקדקים כחוט השערה, כנזכר, וכל איש כפי גבורתו, וכל אשר נשמתו זכה ביותר, תאזהר

ובחיבורי ברית יעקב (סימן כ"א) ע"ש. [והבאתי שם ההיא דברכות (כ"ב א') וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין לו ימיו ושנותיו ע"ש].

ונאון עוזינו הרב חיד"א ז"ל בספרו לב דוד (פרק ל') כתב: "כל מעשיו ידקדק שיהיו אליבא דהלכתא, ולצאת ידי חובת כולי עלמא, בשגם כל ימי חלדו כל פניות שהוא פונה יהיו לצד ימין ולא יתפוס קולות" ע"ש, ובספר ארחות יושר (פרק ט"ו אות כ"ג) נדפסו הנהגות רבינו ישראל סרוג תלמיד רבינו האר"י ז"ל וכה כתב: "יזהר בכל מה שאפשר לתפוס סברת המחמירים ומידת חסידות".

ובירושלמי שקלים (פ"ג ה"ג) אמרו: "חסידות מביאה לידי רוח הקודש", ופירש בקרבן העדה: "חסידות, היינו שיעשה דברים שהם לפנים משורת הדין, כדי שלא יבא לידי שום חטא, מביאה לידי רוח הקודש, שכיון שהוא עושה לפנים משורת הדין, עושי עמו מן השמים דברים שהן חוץ מהטבע, ומודיעין לו רזי התורה", והוא נפלא ודוק היטב.

וצא וראה, וצא ולמד, הנהגת קדשו של הגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל: "כל החומרות שהיה רואה בספרים הוא מקיימם, רבו מספר, ובחומרא דאתי לידי קולא, היה מעיין הרבה ומסתפק כיצד יעשה", כאשר העיד עליו בנו הגאון רבי אברהם פאלאגי ז"ל בספר צוואה מחיים (אות ח"י), ועוד לו שם (אות מ"א) העיד: "סור מרע בגדרים וסייגים לא יקום כמוהו, ונזהר במאה שערים כמו שהביא בספרו חיי וחמרא" עכ"ל. [מה שכתב "ונזהר במאה שערים", כוונתו למה שהביא בספרו חיי וחמרא (ונמצא שם ד"ט ע"ג) כי "רבותינו הראשונים נ"ע היו פורשים ממאה שערים מהיתר, כדי שלא לפגוע באיסור", ועיין לו

הקדוש ח"ג (דקמ"ה ע"א) תנא כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה' צבאות, הדא הוא דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, וכו', ואדם שיש בו חסידות נכנס לפניו משורת הדין עם כל אדם, נמצא שאינו מתנהג בטבע העולם הזה שנברא על פי שורת הדין, אלא על פי עולם הבא שנברא באות י', שהוא ימין, חכמה, שורש לחסד, ולכן חסידות גדולה מכולם" עכ"ל.

ומבואר באר היטב ששורש החסידות מחכמה כנ"ל, ואנן קיימא לן החכמה תחיה בעליה, וכאשר נתבאר היטב בפתיחה לחיבורי זה ודוק.

ושם בפתיחה לחיבורי הנכחי הארכתי בס"ד שכל שיש דיבוק בשכינה זוכה לחיים, ובמסכת עבודה זרה (כ' ב') לימדנו רבי פינחס בן יאיר דחסידות מביאה לרוח הקודש, ועיין בראשית חכמה שם, ומפורסם מאוד דרוח הקודש היינו שכינה, וזו לשון רבינו משה קורדובירו ז"ל בספרו ספר גירושין (סימן ע"ב דע"ו ע"ב): "מה שאמרו רז"ל שנסתלקה מאסתר רוח הקודש, הכוונה שנסתלקה ממנה השכינה, שהיא נקראת "רוח הקודש" עכ"ל, ומהרח"ו ז"ל בספרו עץ הדעת טוב (פרשת כי תשא דצ"ח ע"ד ד"ה או ירצה) כתב: "שכינת עוזו, אשר היא המדרגה הנקראת רוח הקודש", ודוק בסוטה (י"א א') ותתצב אחותו מרחוק פסוק זה כולו על שם **שכינה** נאמר וכו', והלשון במדרש שמות רבה (פ"א סכ"ב): "ותתצב אחותו מרחוק, כל הפסוק הזה על שם **רוח הקודש** נאמר" וכו', ועיין בספר שערי זהר מגילה (י"ד ב'), ולכן חסידות המביאה לרוח הקודש שכינה זוכה על ידי כך לשנות חיים ודוק.

נפשו לעשות חומרות וחסידות ביותר, וכל אשר אין נשמתו מתוקנת כל כך תאוה נפשו ללכת אחרי הקולות, וסימנך בחר עניא אזלא עניותא, וכזה יוכל האדם לבחון את עצמו, וכמו שכתבו בספרי המוסר ודוק", ודפח"ח.

וגדולה מזו לימדנו זקני הגאון בעל כף החיים זצ"ל, **ששלימות האדם וגאולת ישראל** תלויה בזהירות בעשיית החומרות, שבספרו חיים עד העולם בהדרן למסכת חגיגה (ד"ל ע"א) כתב: **"וידוע כי האדם יבוא אל השלימות אם יתמיד עצמו להתנהג בחומרות, כי מתוך שהוא מתנהג בחומרות לא יבוא לפגוע בעבירות, כי יקח קל וחומר לעצמו כיון שהוא כל כך נוהר לעשות חומרות, כל שכן וקל וחומר בן בנו של קל וחומר שלא יעשה עבירה ח"ו, ואם יתמיד בזה כל ישראל או רובם - אז בודאי תהיה תיכף הגאולה, וזהו שאמרו הדרן עלך "חומר בקודש", רוצה לומר אם אנחנו מחזרין תמיד לעשות "חומרות", "בקודש" שהם התורה והמצוות, אז וסליקא לה "מסכת חגיגה", רוצה לומר שיבנה בית המקדש ויהיה עילוי למסכת חגיגה, שיעלו כל ישראל לרגל במהרה בימינו אמנ", ואתה דע לך.**

ובעזה"י הארכתי בענין זה בקונטרס מיוחד בס"ד, ולפי שעה עיין מה שהבאתי בזה מפי סופרים וספרים בחיבורי שובי השולמית ח"ד (סימן א') עיין שם בארוכה וצרף לכאן. [ועוד עיין בזה בספר שמע ישראל ח"א וח"ב וח"ד עש"ב].

ובטעמא דמילתא דהנזהר לקיים מילי דחסידות זוכה לאריכות ימים, יש להסביר עם דברי הרב ראשית חכמה (שער האהבה פ"א) שכתב: **"על זה אמר בספר זהר**

ב.

כתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו פרי צדיק ח"א (מאמרי חנוכה מאמר י"ג): "במסכת מגילה (כ"ז ב' וכו"ח א') חשיב במה הארכת ימים וחשב שם מילי דחסידות ולא דברי חיוב מן הדין עיין שם.

ואמרנו דבאמת אמרו במועד קטן (כ"ח א') חיי בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, והוא מטעם דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, אמנם זהו רק שכר המצוה שעושה מצד החיוב, אבל מה שעושה לפנים משורת הדין - יפרע לו הקב"ה בחייו, וכמו שפירש רש"י בבא קמא (ט' ב') על מה שאמרו עד שליש משלו מכאן ואילך של הקב"ה שיפרע לו הקב"ה בחייו. וזהו שחשב מילי דחסידות שעל ידי כן זכו לאריכות ימים.

ולפי האמור הוא מה שאמרו חסידות מביאה לידי רוח הקודש, ורוח הקודש לתחיית המתים, דכתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם כמו שאמרו בירושלמי, והיינו דעל ידי החסידות זוכה לחיים".

ואסמך כאן דברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בפירושו לספר מלכים א' (פרק ט"ו): "סיפר הכתוב מאסא שמלך ארבעים ואחד שנה, כי מפני חסידותו האריך ימים על ממלכתו כדוד ושלמה אבותיו ומלך ארבעים שנה כמו הם, לקיים מה שנאמר במשלי (י' כ"ז) יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה, ולכן היה שירבעם לא האריך ימים, ונדב בנו לא מלך כי אם שלוש שנים, ולכן בעשא ואלה בנו להיותם רשעים מתו כולם בקצרות שנים, אמנם אסא מלך כל כך לפי שהוא עשה הטוב והישר בעיני השי"ת, והלך בדרכי דוד" ודוק.

ומה שכתב הגאון רבי צדוק הכהן ז"ל שכשעושה לפנים משורת הדין יש לו

שכר בהאי עלמא - כן כתב רבינו יהונתן מלוניל ז"ל הובא בשיטה מקובצת בבא קמא (ק"ט ב'). ועיין פרדס יוסף בראשית (כ"ז מ"ד) ע"ש.

וכתב בספר משנת משה קידושין (ט"ל ב' דף קע"ז): "מצוה שנעשית לפנים משורת הדין אף שלא נצטוה עליה, יקבל שכר גם היום בעולם הזה, עיין בספר ערוגת הבשם (פרשת בלק ד"ה ועמוד), וספר וידבר משה (פרשת ראה), ובספר עצי חיים (ח"א פרשת כי תצא ד"ה איתא)" ועיין שם.

ג.

שבת (כ"ב א'): "אמר אביי כל מילי דמר [רבה בר נחמני, רש"י] עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל" וכו'.

פסחים (ק"א א') מבואר שם דהא דהאמורא רבה הוה עביד כל מילי כרב, היינו דווקא כחומרי דרב הוה עביד, אבל כקולי דרב לא הוה עביד, ועיין בחיבורי אות יעקב (דף קט"ו) ע"ש.

ולא נתברר טעם ופשר הנהגת רבה שהיה עושה דווקא כחומרותיו של רב, אבל ולא היה עושה כקולותיו, ומאן גבר ככולא (חולין נ"ד א'), והדברים עמומים.

והיום ד' סיון תדש"מ קבלתי [ככתוב בספר כתר תורה לבעל מסגרת השלחן ז"ל (דמ"ז ע"ב סק"א)] דהיינו טעמא דרבה, שהרי רבה מבית עלי היה שעליהם נגזר למות צעירים כיבמות (ק"ה א') ועיין רש"י סנהדרין (י"ד א'), והרי לימודנו רבותינו: "אמר רבי נורי עשו סייג לתורה בגין דתוריכו חיים בהאי עלמא ובעלמא דאתי" כאומרם בספר זהר חדש (דע"ז רע"ד) ע"ש, והובא בספר וימהר אברהם (מערכת א' אות תקכ"ו) ע"ש.

שהאמורא רבה בא מבית עלי לכן "איצטריכא ליה מילתא טובא להיות ראש ישיבה" כלשון אגרת רב שרירא גאון ז"ל, כי על ידי הרבצת תורה לתלמידים יזכה לשנות חיים ואריכות ימים, עיין שם וצרף לכאן.

ד.

ואתה ידידי המעיין הי"ו, צריך היטב לזכור ולקבוע בלב, דברות קדשו של גאון עוזינו, מאיר עינינו, רוח אפינו, רבינו החיד"א זצ"ל, שכך לימדנו בספרו עבודת הקודש חלק מורה באצבע (סימן ח' אות רמ"ו): "זה עיקר העבודה לשמור העיקרים ולהוסיף, לא לזלזל בעיקר, ולקיים התוספת", ואכן משפט קצר זה כולל עיקר עבודת השי"ת, הפוך בו והפוך בו. דכולא בו.

ואין לי ספק כי הגאון חיד"א ז"ל נתכוין לרמוז למה שכתב בחיבורי קדשו פעמים הרבה יסוד מוסד בזה, ואביא מהכתוב בספרו נחל קדומים איכה (פ"א אות ג') על הפסוק גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה: "פירש מהר"י די שיגוביא ז"ל, הן בעו"ה בני ישראל עושין כמה דברים לפני משורת הדין, דברים שאינם חייבים, אבל מחסרים בעיקרי הדת כתלמוד תורה ושמירת שבת וכיו"ב, וזהו שאמר המקונן, "גלתה יהודה מעוני" - ביטול מצוות עשה ועוונות, "ומרוב עבודה" דקדוקי ענפי מצוות שאינם חייבים, ודא תברא שניאהון, דמה שחייבים אינן עושים - ושומרים דברים יתרים, וזהו "מרוב עבודה" דעושים רוב עבודה ומקיימין מה שלא נתחייבו, וכן הוא בספרו נחל אשכול איכה שם, והגאון חיד"א ז"ל רמז הדברים גם בספרו ברכי יוסף יו"ד (סימן של"א אות כ'), ובספרו כסא דוד (דרוש ט"ו דס"ח ע"ב) עיין שם.

ובנדה (ט"ו רע"ב): "תניא אמר רבי יהושע רואה אני את דברי בית שמאי אמרו לו תלמידיו רבי כמה הארכת עלינו. אמר להם מוטב שאאריך עליכם בעולם הזה, כדי שיאריכו ימיכם לעולם הבא", ופירש רש"י: "הארכת, החמרת", וכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו כל החיים (ד"ג ע"א אות פ"ו): "אריכות לשון חומרא עיין נדה (ט"ו ב'), ואתי שפיר כיון שעל ידי קיום החומרות מאריך ימים כאומרם ז"ל, והוא לשון נופל על לשון מידה נגד מידה" עכת"ד.

ובספר חסידים (סימן תתר"ו דפוס ברלין): "אלה החכמים [הנזכרים במגילה כ"ז ב'] ששאלום תלמידיהם מה עשו שזכו לאריכות ימים] והשיבו לפי שהוספתי מדעתי על התורה, מה שחשבתי שמה טוב בעיני ה' שאחמיר על עצמי והוספתי לעשות, ופעמים שאין הלכה כן ואף על פי כן הוספתי להחמיר על עצמי, וכיון שראה הקב"ה שהוספתי יותר מחברי, האריך לי ימי" ע"ש.

ועוד בספר חסידים (סימן ר"י): "אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים, דע לך שהוסיף דקדוקים על חביריו", וכיוצא בזה כתב רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל בספרו יחסי תנאים ואמוראים (ערך רבי זכאי דף קנ"ד), הבאתי דבריו בחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ח דף ק"ו) עש"ב.

הרי לנו מבואר באר היטב שעל ידי חומרות וסייגים שאדם עושה זוכה לאריכות ימים, ויש לומר דהיינו טעמא דרבה דהוה עביד רק כחומרי דרב, משום שכהן מבית עלי היה, ולאריכות ימים ושנות חיים היה נצרך, והזהיר בחומרות אריך ימים וכמשנ"ת בס"ד.

ובס"ד בחיבורי ברית יעקב (סימן ג' אות ד' דס"ח ע"ב) הארכתי להראות שמטעם זה

קצת ממה שכתב בנחל קדומים, והסביר שעושה דברים סותרים והפכיים זה מזה, כגון שמענג השבת ומחלל השבת באמירה לגוי, ובנחל קדומים רק כתב שמחסר בעיקרי התורה, ומהדר בחסידות ובדברים לפנים משורת הדין, וגם הוסיף וסיים החיד"א ז"ל בדבר נורא "דכיון שהוא מזלזל בעיקרי הדת, **כלא חשיב** דקדוקיו במצוות", דוק ועיין. [ומה שכתב שכן פירש רבי שלמה די שיגוביא זקינו של רבי שלמה אלגאזי, הוא אגב ריהטא, או שהוא טעות סופר, וצריך לומר רבי יוסף די שיגוביא ז"ל, וכדכתב החיד"א בשאר מקומות, והיה רבי יוסף די שיגוביא תלמיד רבינו האר"י ז"ל, וככתוב בשם הגדולים חלק הגדולים (מערכת "אות קי"ד) ע"ש].

ומצאתי את דברי רבי יוסף די שיגוביא ז"ל, בספר דובב שפתי ישנים, אזמיר תל"א (דל"ח ע"ב) ואקבע הדברים ככתוב שם: "גלתה יהודה מעוני, פירוש יש אנשים שאינם עושים המצוות המחוייבות בהכרח, ועושים דברים של חסידות לפנים משורת הדין, ובעבור שעושים בקצת הדברים לפנים משורת הדין ראויים לעונש כפלים על העבירות, וזהו גלתה יהודה מעוני של מצוות המוכרחות, ומרוב עבודה במה שאינם חייבים" עכ"ל. והשוה למובא לעיל, ודוק היטב.

ובספרו פתח עינים בבא קמא (ל' א' אות ה') כתב הגאון חיד"א ז"ל: "גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה, הכוונה גלתה יהודה מעוני עניות תורה ומצוות בכמה מילי, ומרוב עבודה עבודת ה', שהיו נוהגים חסידות וחומרות יתירות באיזה פרטים, והווי תרתי דסתרון, ומשום הכי גלו זת"ד".

והאידנא זכינו לספר חדש מכתב יד הגאון חיד"א ז"ל רוח חיים (דרוש א' לשבת הגדול, ד"ו ע"א) ושם כתוב: "וזה פירש הרב שלמה די שיגוביא, זקנו של הרב מהר"ר שלמה אלגאזי ז"ל, בפסוק גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה, כי הן בעון ישראל לא ידע להזהר בעניו, עושה דקדוקי מצוות כגון שקונה בממון הרבה פתיחת שערים בבית הכנסת, ובשעת קריאת ספר תורה מדבר ושוחק, משכים לבית הכנסת ומדבר באמצע הפרק ובתפילה, מוציא הוצאות רבות לענג השבת, ואומר לגוי להדליק הנר ולקנות מהשוק וכיו"ב, ועל זה חייב עונש גדול, וזהו "מעוני" עניות תורה ומצוות, שמזלזל בעיקרי המצוות, "ומרוב עבודה" שענפי מצוות ודקדוקים מקיים, ועל זה גלתה יהודה, דכיון שהוא מזלזל בעיקרי הדת, **כלא חשיב** דקדוקיו במצוות" עכ"ל.

והמעייין יבחין שכאן בפתח עינים וברוח חיים, מביא הדברים בהרגש ובנוסח אחר

חידושי סוגיות

(פסחים פ"ו ב', פסחים צ"ו ב')

א. בענין למשחה לגדולה בקרבן פסח

[זכרון משה ח"ג סי' ג']

ומתבאר באר היטב שדין למשחה לגדולה נוהג גם בקרבן פסח, וגדולי האחרונים האריכו הרבה אם בעינין למשחה בקרבן פסח, עיין לגאון מבי"ט ז"ל בספרו קרית ספר הלכות קרבן פסח (פ"ח) שכתב דנאכל על השבע מדין למשחה, ובביאור מהר"י קורקוס ז"ל על הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות (פ"י הי"א), ושו"ת מהרש"ם ח"א (סימן י'), ושם ח"ג (סימן ט'), ושם ח"ד (סימן נ"ח), ושו"ת משנת אליעזר (מינסק סימן ע"ב), ושו"ת רב"ז שאפראן ח"א (סימן ק"א), וכלי חמדה חלק המועדים (קרבן פסח סימן קכ"ה דף של"ז, וסימן קצ"ג), וחלק המכתבים (דף קס"ט והערה ט'), ושו"ת אבני ציון ח"א (סימן נ"א דרכ"א ע"ב), ובאריכות בפרדס יוסף במדבר (ט' י' דשנ"ה ע"א) ושם נסמן.

ויש לי להבין דלפי דעת גאוני בתראי ז"ל דכל שהפסח נצלה כמאכל בן דרוסאי תו לא מיקרי נא ויוצאים בו ידי חובה, ועיין מה שכתבתי בזה בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ה'), והנה שיטת עצמו רש"י ז"ל דמאכל בן דרוסאי הוא שלישי בישולו, איך יוצא בו ידי חובה, ואטו כשצלה שלישי צלייתו מיקרי למשחה לגדולה כדרך שמלכים אוכלים, והלא אינו אלא מאכל ליסטים כדפירש רש"י שבת (כ"א) ועבודה זרה (ל"ח א'), וכההיא דאמרו בזבחים (כ"ח א') לא עבידי מלכים לאכול הכי, ועיין בספר תורה תמימה במדבר (י"ח אות כ"ד), אתמהא.

שמות (י"ב ח'): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש, ומצות על מרורים יאכלוהו".

פסחים (פ"ו רע"ב): "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה, לא קשיא כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה".

ופירש רש"י ז"ל: "אין מפטירין, כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה, דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע, שכן חובת כל הקרבנות, כדקימא לן משחה לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין, אין נפטירין על ידי אפיקומן: ואמר רב, אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן, ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת: שלא שעת אכילה, קריאת ההלל לאחר אכילה".

ובן כתב הרשב"ם ז"ל פסחים (ק"ט ב'): "אפילו בחבורתו אסור לאכול כלום אחר הפסח שלא יאבד ממנו טעם הפסח, ולפי שדינו להאכל בסוף על השובע וכן כל הקרבנות כדכתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים", ובספר אור זרוע ח"ב (סימן שנ"ו ד"ס ע"ב): "ובזמן המקדש היו מברכין על החגיגה לאכול הזבח, ועל הפסח לאכול הפסח, וגם נראה דקרא כתיב למשחה שהמלכים אוכלים בשר צלי בקינוח סעודה לכך נאכל על השובע", ועיין בספר חידושי רבינו דוד בונפיד ז"ל פסחים שם (דף ת"ג ות"ד ובהערות) ע"ש, ובמרדכי סוף פסחים (סדר הפסח דל"ד ע"א) עיין שם.

ולתענוג, כדרך שהמלכים אוכלין וכל אחד לפי מטעמים אשר אהב, וכן הוא בספר האשכול ח"ג (סימן ט"ל דף ק"י) עיין שם.

ולפי זה יש לומר דאין הכי נמי לעולם יש לו לאכול כדרך שהמלכים אוכלים עלי בחרדל, אבל אם טוב לו והוא נהנה יותר כשהבשר צלוי כשליש בישולו, אכן יכול לאכלו כך, וגם בזה מתקיים למשחה לגדולה כנ"ל, ואתי שפיר.

עוד יש לדחות דלעולם גם בפסח צריך למשחה לגדולה, מכל מקום בדיעבד כל שאכלו לפסח אפילו כשצלאו שלישי צלייתו שאין מקיים בו דין למשחה לגדולה יוצאין בו, כי יש לומר שדין למשחה לגדולה אינו לעיכובא, וכדכתב בשו"ת כתב סופר יו"ד (ס"ס י"ח ד"ה ושבת) שרחוק בעיניו לומר דלמשחה לגדולה הוי לעכב ע"ש, וכן נקט הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר שבעים פנים לתורה (אופן י"א ד"ט ע"ב), ועוד לו שם (דכ"ז ע"ג, ודט"ל ע"ד), ובספרו בית האוצר (סוף כלל קס"א) ע"ש.

והגאון רבי עזרא ז"ל בספרו היקר תקנת עזרא על רמב"ם הלכות מעילה (פ"א ה"א אות ז) כתב: "באמת כבר החליטו גדולי האחרונים דכל ענין למשחה לא נאמר לעכב אלא למצוה, וכן העלה הגאון רבי אליהו רגולר זצ"ל בספרו יד אליהו ח"א (ערך אכילת קדשים), גם הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל כתב פשוט דאינו מעכב, עיין שם באריכות, ועיין בספר כלי חמדה חלק המכתבים (דף רס"ט והערה ט') וחלק המועדים (ס"ס ט"ל דשמ"ט ע"א), גם האריך בזה בספר אבני ציון ח"ג (סימן ב' דכ"ב ע"ב, וסימן מ' דקס"ג סע"א, וסימן ס"ז דרס"ג ע"ב), ובפרדס יוסף במדבר (ט' י' דשנ"ה ע"ב), ועוד שם (פרשת קרח אות קס"ח), ורשמתי למזכרת ועוד נחזור לעיין בה בס"ד. [ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן ט' ד"ה אך) רצה

ולבאורה שמע מינה דבקרבת פסח לא בעינן למשחה גדולה, וכדברי התוספות בזבחים (ע"ה ב' ד"ה בכור) דדין למשחה לגדולה נאמר רק במתנות כהונה, ועיין משנה למלך הלכות מעשה הקרבנות (פ"ה ה"י), ובשו"ת כוכב מיעקב (סימן כ"ז), ולבניו הגאונים בשו"ת חזון נחום ח"א (סימן צ"ט), ולאחיו מופת דורינן זצ"ל בשו"ת דובב מישרים ח"ג (סימן מ"ג), ושו"ת בית יצחק אה"ע ח"א (ס"ס קל"ב דק"ז ע"ב), ובספר פרדס יוסף הנ"ל, ובספר עלי תמר על ירושלמי פסחים (פ"ו ה"ד דרס"ו ע"ב), ודוק. [והרב תורה תמימה שמות (י"ב אות פ"ב) נעלמו ממנו דברי התוספות דזבחים הנ"ל דבקרבת פסח לא בעינן למשחה לגדולה ע"ש].

מיהו עיין בתוספות חולין (קל"ב ב') שכתבו: "אין נאכלין אלא צלי ואלא בחרדל, ואם תאמר דזבחים (צ' ב') אמרינן ובכולן רשאיין הכהנים לשנות באכילה לאוכלין צלויין שלוקין מבושלין, ואמר בתלמודא טעמא משום דכתב בהו למשחה פירוש לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, ונראה דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל להו, אבל אדם שטוב לו צלי כשלוק ומבושל יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר" עכ"ל, וכן הוא בתוספות הרא"ש ז"ל שם.

וזו לשון הרמב"ן חולין שם: "למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, צלי לאו דוקא, אלא מטעמים כאשר אהב, וזהו דרך מלכים, והרשב"א כתב: "אינן נאכלות אלא להנאה ולהתענג כדרך שהמלכים אוכלים, וכל אחד לפי מה שהוא אוהב ונהנה יותר", והריטב"א כתב: "הא דאמרינן הכא צלי וחרדל לאו דוקא, אלא שנאמר שנאכלות על השובע ובלפתן, כדרך שהמלכים אוכלים דרך הנאה ותענוג, וכל אחד כפי מה שהוא אוהב ונהנה יותר", והמיוחס לר"ן כתב: "אינן נאכלות אלא להנאה

שאוהב לאכול מעיים, ושפיר מתקיים בזה למשחה לגדולה, וצדקו דברי רש"י ז"ל, וכסאו נקי ומשנתו שלמה כמנהגו הטוב זיע"א ודוק. **[בראית** הגאון כוכב מיעקב מהירושלמי שיוצאין ידי חובת אכילת הפסח בבני מעיים, ומזה רצה להביא ראיה דלא בעינן למשחה לגדולה בפסח, כי האוכל מעיים אינו בר איניש, וודאי שאין באכילת מעיים למשחה לגדולה. יש להתבונן כי לכאורה לדעת האומרים שלמשחה לגדולה הוא רק לכתחילה ואינו לעיכובא, אין ראיה דלא בעינן בפסח למשחה לגדולה, דלעולם נאמר כרש"י ז"ל שגם בפסח בעינן אכילת למשחה לגדולה, ומה שאמרו בירושלמי שהאוכל בני מעיים יצא ידי חובת אכילת הפסח, לא אמרו אלא שיצא ידי חובה, אבל לא אמרו שהיא האכילה המובחרת, ובאמת לכתחילה לא יאכל בני מעיים משום שאין באכילתם למשחה לגדולה ועיין. **עמנואל**].

* * *

לעיל הבאתי שהתוספות במסכת זבחים (ע"ה ב' ד"ה בכור) כתבו: "ואם לעינן דנאכלת בצלי ובחרדל כדדרשינן למשחה לגדולה - הא כיון דלאו מתנות כהונה היא לא שייך בה למשחה", ומינה אתה שומע שבקרבן פסח לא בעינן למשחה לגדולה, וכן דייקו גאוני בתראי ז"ל כנ"ל.

ובדברי התוספות דלעיל, כן כתב גם הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות זבחים (פ"י מ"ז): "אמר רחמנא בדברים **שהכהן אוכל** למשחה, אמר למשחה לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין רוצה לומר מטעמים ומאכלים בתבלין וכיוצא בהן" ודוק היטב.

וזה לשון רש"י ז"ל חולין (קל"ב ב'): "למשחה, במתנות כהונה כתיב בויקח קרח לך נתתים

להוכיח מרש"י יומא (י"ד א') דלמשחה לגדולה לעיכובא ע"ש, וק"ק שלא הזכיר דברי התוספות ישנים והריטב"א שם, ובספר שבעים פנים לתורה הנ"ל דחה וכתב שאין ראיה מההיא דיומא, וכן דחה בספר תקנת עזרא הנ"ל, ועיין בספר הדרש והעיון ויקרא (מאמר ג"ט אות ב'), ובספר פרדס יוסף ויקרא (ו' כ"א, דפ"ה ע"א) עיין שם].

ודע שבספר כוכב מיעקב (שם) כתב להוכיח כתוספות בזבחים הנ"ל דבקרבן פסח לא בעינן למשחה לגדולה, וכנגד שיטת רש"י ורשב"ם ז"ל שגם בפסח יש למשחה לגדולה, מהא דאמרו בירושלמי פסחים (פ"ו ה"א) שהאוכל בני מעיים מקיים מצות אכילת הפסח, והרי אמרו בנדרים (נ"ד ב') שהאוכל בני מעיים לאו בר איניש הוא, אלא שמע מינה דבפסח לא בעינן, ועיין מה כתבו על זה בספר כלי חמדה הנ"ל, ובספר עלי תמר על ירושלמי פסחים (פ"ו ה"ד דרס"ו ע"ב) ע"ש. [ועיין בספר המאמר והעיון ויקרא (מאמר ז' אות ג'), ודבריו תמוהים מהירושלמי פסחים הנ"ל ע"ש].

ובעניותי תמה אני על עצמי, שלכאורה לפי דברי כל רבותינו הראשונים כמלאכים הנ"ל, שעם יש לאכול הקדשים למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים בצלי וחרדל, אבל אם טוב וערב לו לאכול באופן אחר, יכול לאכול כרצונו ובזה מתקיים למשחה לגדולה כנ"ל, אין ראיה שבקרבן פסח אין צריך למשחה לגדולה מזה שיוצא ידי מצוות אכילת פסח כשאוכל מעיים, שהרי אכן יש בני אדם שכן אוכלים מעיים כדאמרו להדיא בביצה (ז' א'), ועוד שנינו בפסחים (ק"ז ב') שהשמש מטביל בבני מעיים ונותנם לפני "האורחים" שיאכלום וכדפירש רשב"ם שם, הרי שהיו במעיים מכבדים אפילו אורחים, ולפי זה יש לומר שבירושלמי פסחים הנ"ל מדובר במי

ז"ל ברוב פעמים אין מספר, ויותר מזה מצינו שרש"י ז"ל כותב לא ידעתי פירושו, ובמקום אחר כתב פירוש הגון ונכון, והרש"ש ז"ל בהגהותיו לשבת (פ"ג א) כתב: "הגרע"א בגליון הש"ס העלה פירוש רש"י ב"צריך עיון גדול", ואנכי לא ידעתי מה העיון הגדול דשם פירש כשיטת רבינו תם, ואם משום שרש"י סותר את עצמו, זאת תמצא בפירוש רש"י הרבה, ועיין בכל הנסמן בזה בארוכה בחיבורי שם בצלאל (דף רס"ח), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן י"א דף ע'), ושם חלק י"ב (סימן ס"ד), ובחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן כ"ט דפ"ט ע"א, וסימן ט"ל דקל"א ע"ב), ושם ח"ה (סימן נ"א דקל"ה רע"ב), ובחיבורי שובי השולמית ח"ז (סימן ב' דכ"א ע"ב), ובחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן ל"ב דע"א ע"ב) וצרף לכאן.

אלא באתי להראות שרש"י ז"ל במקומות אחרים נקט גם הוא שבקרוב פסח אין נוהגת ההלכה של למשחה לגדולה ודוק. [ועיין היטב בספר המרדכי סוף פסחים (סדר הפסח ד"ל ע"א) ודוק היטב].

למשחה כל מתנות שנתתי לך ככהונתך נתתי לך לגדולה כדמתרגמינן לרבותא, ורש"י מנחות (נ"ח א) כתב: "כל מתנות כהונה נאכלות בגדולה כדאמרינן בחולין (קל"ב ב) לך נתתם למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין", ומתבאר שרק במתנות כהונה נאמרה הלכה זו של למשחה לגדולה, וזה כדכתבו התוספות בזבחים והרמב"ם הנ"ל, ולפי זה אין בקרבן פסח את ההלכה של למשחה לגדולה, ועיין היטב רש"י סוטה (ט"ו א), וזבחים (כ"ח א) ודוק היטב.

ואין כוונתי לשאול שרש"י ז"ל סותר עצמו, או שמפרש באופן אחר ממה שפירש במקום אחר, דזו לא קשיא כלל, כנודע כי רבות כאלה ימצא המעיין בפירושי רש"י ז"ל ששינה פירושו ממקום למקום, וזו לשון רבינו מהרש"א ז"ל (קידושין מ"ד ב): "דרכו של רש"י ז"ל לפרש במקום זה כך, ובמקום אחר שינה פירושו", והגאון רבי ישעיה ברלין ז"ל בספרו יש סדר למשנה על מסכת ביצה (ס"פ ג) כתב: "ואל תתמה שכאן פירש רש"י ז"ל כך ואילו לעיל כתב ופירש טעם אחר, דע שכן דרך רש"י

ג. בענין נשים חייבות כסיפור יציאת מצרים

[קטע מתוך זכרון משה ח"ג סימן יב, עע"ש]

פסחים (צ"א רע"ב): "אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון, רבי שמעון אומר אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים, בשני אין שוחטין עליה כל עיקר. במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר במכסת נפשת ואפילו אשה וכו', ורבי יוסי מאי טעמא דכתיב בראשון

במכסת נפשת ואפילו אשה וכו', ועיין פירוש רש"י ותוספות ז"ל.
ומבואר שם דלרבי יהודה ורבי יוסי נשים חייבות בפסח, דכתיב מכסת נפשות לרבות אשה. [וראה נא ראה שתיבות התורה שבכתב "מכסת נפשת", עולים בגימטריא ממש כדרשת רבותינו בתורה שבעל פה "לרבות את האשה", חושבנא דדין כחושבנא דדין].

במכסת נפשת ואפילו אשה וכו', ועיין פירוש רש"י ותוספות ז"ל.
ומבואר שם דלרבי יהודה ורבי יוסי נשים חייבות בפסח, דכתיב מכסת נפשות לרבות אשה. [וראה נא ראה שתיבות התורה שבכתב "מכסת נפשת", עולים בגימטריא ממש כדרשת רבותינו בתורה שבעל פה "לרבות את האשה", חושבנא דדין כחושבנא דדין].

שנאמר בהם חוץ, שהרבה מצוות יצאו מכללות אלו, וכולהו ילפינן להו מקראי בין לחיוב בין לפטור, ומצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ממנה ילפינן מתפילין, מה תפילין מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ממנה, אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ונפקי מהאי כללא מצה ושמחה והקהל, דכולהו הוו מצוות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות כדאיתא התם, ונפקי כולהו מקרא לחיובא, או מהקישא כדמקשינן מצה לחמץ בפסחים (מ"ג ב'), וזכור לשמור לחיובן בקידוש היום כדאיתא בברכות (כ' ב'), ובפסחים (צ"א ב') ילפינן נמי מקרא דנשים בפסח ראשון חובה ובשני רשות.

ומה ששאלת הטעם למה חייבן בפסח - גזרת הכתוב לחיוב בקצתן ולפטורן בכלן. מיהו לענין פסח נראה הטעם מפורש לפי שטעם הפסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, והן היו באותו הנס, ומטעם זה נתחייבו במגילה ובחנוכה (מגילה ד' א').

אי נמי כיון שחייבות במצה, משום טעמא דכל שישנו בבל תאכל חמץ, ישנו בקום אכול מצה, מהאי טעמא גופיה נתחייבו באכילת פסח, דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, וכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בקום אכול פסח.

ובתלמוד למדו זה ממה שכתוב במכסת נפשות ואפילו אשה, והוא לדעת רבי יהודה ורבי יוסי, אבל לדעת רבי שמעון אינן חייבות בו, שנאמר איש לפי אכלו, איש ולא אשה כדאיתא בפסחים (צ"א ב'). עד כאן דברי רבינו הגדול הרשב"ץ ז"ל.

הרי לך מבואר בדברי הרשב"ץ ז"ל, דמה שנשים חייבות במצות פסח עם שהיא

ובספר תורה תמימה שמות שם (פ"ב אות ל') כה כתב: "בשורת תשב"ץ ח"א (סימן ג) כתב בטעם חיוב נשים בפסח משום דכיון דחייבות במצה, דרשינן כל שישנו באכילת מצה ישנו באכילת פסח ע"ש.

והנה לבד שאין הדרשה מוכרחת, כי מניין לנו לחדש מנפשנו דרשות שלא נאמרו בתלמוד, אלא עוד נסתר זה ממה דקיימא לן דנשים חייבות גם בפסח שני, ובפסח שני הלא אין מצוה מיוחדת מאכילת מצה.

אמנם אם נרצה למצוא טעם זה לחיוב זה דפסח בנשים, יש לומר פשוט, דהא עיקר טעם ממצות אכילת פסח היה לסימן שפסח הקב"ה על בתי ישראל בנגפו את בכורי מצרים, ולא נתן המשחית להרוג את בכורי ישראל, ולדורות הוי מצוה זו זכר לענין זה, ואיתא בפסיקתא (פרשת בא) ומת כל בכור בין בכור זכר בין בכור נקבה, אם כן פסח הקב"ה גם על בכורות ישראל הנקבות, ואם כן הלא אף הן היו באותו הנס, ופשוט דחייבות בשביל זה כמו אנשים, וכמו שחייבות מטעם זה בארבע כוסות ובמקרא מגילה ועוד, כנודע, עד כאן מספר תורה תמימה.

וברי להעמיד דברים על אמיתותן, ולהראות שכל דברות רבותינו הראשונים כמלאכים ע"ה, אמת ויציב אמת ואמונה, צריך אני להביא כל דברי הרשב"ץ ז"ל, בשורת תשב"ץ שם (ח"א סימן ג) וזו לשונו: "עוד שאלת מפני מה חייבה תורה בקרבן פסח במועדו לנשים כאנשים. ולפי הכלל שבידינו תהיה פטורה, דאמרינן כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה וכו' וכו'.

תשובה: "הוי יודע דבתלמוד קידושין (ל"ד א') אמרינן הני כללי דמתניתין לא ילפינן מיניהו, דאין למדין מן הכללות אפילו במקום

משום דאף הן היו באותו הנס, כמו שנתחייבו מהאי טעמא במגילה ונר חנוכה ע"ש.

ודבריו תמוהים, דטעם זה באמת לא מהני רק במצוות דרבנן, וכמו שכתבו התוספות מגילה (ד' א'), וטעם חיוב נשים בקרבן פסח מפורש בפסחים (צ"א ב') דילפינן מקרא דמכסת נפשות, וזה פשוט", עד כאן דברי הגאון מקיטוב ז"ל.

ובעניו תמה אני על עצמי, הדא שבתוספות במגילה (ד' א') שהוא ז"ל עצמו ציין, מבואר לפי תירוץ קמא דהאי טעמא דאף הן היו באותו הנס, אהני לחיובי נשים במצוות דאורייתא על כל פנים מדרבנן, ולתירוץ רבי יוסף איש ירושלים בתוספות שם, מתבאר לן דהטעם אף הן היו באותו הנס מהני לחייבן אף במצוות דאורייתא ע"ש, ואם כן בתוספות במגילה שם כבר נזכר כדברי הרשב"ץ ז"ל.

ותו לא זכר שלשיטה זו שטעם "אף הן היו באותו הנס", מועיל גם לחייב מצוות מן התורה, יש עוד חברים מרבותינו הראשונים ז"ל שכך דעתם, עיין לגאון חיד"א ז"ל ברכי יוסף (סימן תע"ג אות ט"ו), וכמבואר בארוכה בחיבורי זכרון משה ח"ב (סימן י"ב) לעיל, וצ"ב. [ודבריהם נעלמו גם מהרב תורה תמימה דברים הנ"ל].

גם מה שכתב הגאון רבי יעקב שור ז"ל: "וטעם חיוב נשים בקרבן פסח מפורש בפסחים (צ"א ב') דילפינן מקרא דמכסת נפשות, וזה פשוט", וריהוט דבריו מורה דלכאורה נעלם תלמוד ערוך זה מרבינו הרשב"ץ ז"ל, וזה רחוק ואי אפשר, ותימה ואיני יודע מדוע הוא לא כתב שהרשב"ץ ז"ל עצמו שם בדבריו כבר הביא דברי התלמוד בפסחים הללו, ואין כל חדש כנ"ל, וצ"ב.

מצות עשה שהזמן גרמא, היינו משום דהוי גזרת הכתוב, ובתלמוד נפקא לן מקרא ד"במכסת נפשות", וכנ"ל, והוסיף הרשב"ץ ז"ל שיש לכיין זאת בהיקש דכל שיישנו בקום אכול מצה וכו', אי נמי מטעם שאף הם היו בכלל הנס.

ולפי זה מבואר יוצא **שכל** מה שכתב בספר תורה תמימה, הן הם ממש דברי הרשב"ץ ז"ל עצמו, הן הטעם הראשון דהיקש, והן הטעם שהרב תורה תמימה כותבו כאילו מדעתו, דהיינו שאף הן היו באותו הנס של נגיפת מצרים.

גם מה שהרב תורה תמימה שנשים חייבות בפסח מטעם שאף הם היו באותו הנס, הנה לכאורה דבריו סותרים זה את זה, שכאן מבואר דהרב תורה תמימה סובר שטעם זה דאף הם היו באותו הנס מועיל לחייב גם מצוות דאורייתא, ואילו בתורה תמימה דברים (פרק ט"ז אות י') כה כתב: "והשתא דאיתרבו נשים בכל תאכל חמץ איתרבו נמי באכילת מצה על פי היקש, עיין פסחים (מ"ג ב'), ומה שלא הזכירו כאן לחייב נשים במצה מצד הסברא שאף הן היו באותו הנס, כמו שמתחייבות מטעם זה בארבע כוסות ובמקרא מגילה, משום דסברא זו דיה רק לחייב מדרבנן, וכאן אשמעינן חיוב מדאורייתא", הרי שכאן אזיל בתר איפכא, שטעם זה דאף הן היו באותו הנס, אינו מועיל רק לחייב הנשים במצוות דרבנן, וצ"ע.

ובהיותי בזה מצאתי לגאון המובהק מקיטוב, רבי יעקב שור ז"ל בתשובתו הנדפסת בקובץ התורני היקר "המאסף" שנה ט"ו כרך א' (חובת ר' סימן מ"ה אות ד' דע"ו סע"ג) שכה כתב: "ותמהתי על התשב"ץ ח"א (סימן ג') שכתב שהטעם דנשים חייבות בקרבן פסח

שכתב התורה תמימה שזה נסתר זה ממה דקיימא לן דנשים חייבות גם בפסח שני, ובפסח שני הלא אין מצוה מיוחדת מאכילת מצה - יש לעיין מההיא דפסחים (צ"ה ב') בהיקש פסח ראשון לשני, שרק בגופו ולא בדברים שעל גופו, ולא עיינתי בזה כעת, ועוד יתבאר בעזה"י.

ודע שמה שהקשה בספר תורה תמימה על הטעם שכתב הרשב"ץ ז"ל דחיוב נשים בפסח משום דכיון דחייבות במצה, דרשינן כל שישנו באכילת מצה ישנו באכילת פסח, שהיא דרשה מעצמו כנ"ל, יש לעיין מפסחים (ק"כ א') ותוספות שם (צ"ט ב'), ולא עיינתי בזה, וכן מה